

DYREKTOR KLUCZEM DO SUKCESU SZKOŁY

W wydaniu

- **Potrzeba i znaczenie przywództwa w szkole**
- **Odpowiedzialność cywilnoprawna nauczycieli**
- **Ustawa podręcznikowa w praktyce szkoły**
- **Dyrektor wobec ewaluacji zewnętrznej**
- **„Edukacja zawodowa w praktyce” – projekt systemowy ŚCDN**

Pismo Świętokrzyskiego Centrum
Dokształcania Nauczycieli w Kielcach

REDAKCJA

Barbara Skarżyńska

Współpraca

Małgorzata Jas

Martyna Głębocka

ADRES REDAKCJI

ŚCDN, ul. Marszałka Józefa
Piłsudskiego 42
25-431 Kielce

TELEFONY

041 362 45 48

041 362 45 13

tel./fax 041 362 48 99

DRUK

KARAD Kielce

Redakcja zastrzega sobie prawo
do dokonywania skrótów w tekstach
artykułów i zmiany tytułów.
Nie odpowiadamy za treść płatnych
reklam i ogłoszeń.

„Inspiracje” rozprowadzane są
bezpłatnie. Zainteresowanych naszym
pismem zapraszamy do siedziby ŚCDN
- Redakcja „Inspiracji”, pok. 17.

Zapraszamy na stronę internetową
ŚCDN
www.scdn.pl

ISSN 1428-5479

Na okładce:

Spotkanie członków Klubu Twórczych
Dyrektorów Szkół Podstawowych
w Szkole Podstawowej im. Jana
Pawła II w Skorzeszycach. Po prawej:
gospodarz spotkania – Lidia Rafalska,
dyrektor SP w Skorzeszycach.
Fot. Martyna Głębocka

Szanowni Czytelnicy,

z przyjemnością przekazujemy Państwu wydanie specjalne „Inspiracji”, które przygotowaliśmy z myślą przede wszystkim o świętokrzyskiej kadrze kierowniczej oświaty. Mottem działań Świętokrzyskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli w roku szkolnym 2014/2015 jest hasło: „Dyrektor kluczem do sukcesu szkoły”. Dodajmy: „Dobry dyrektor”, którego profil kompetencyjny, wśród wielu innych elementów, zawierać powinien otwartość na uczenie się ukierunkowane na rozwój własny i rozwój kierowanej przez siebie placówki.

Dyrektor jako kreator rzeczywistości edukacyjnej zna i podejmuje ważne zadania stojące przed szkołą, dostrzegając ich lokalny i globalny wymiar. Dąży do bycia lepszym, nie od innych dyrektorów, ale od samego siebie i podobną perspektywę pokazuje nauczycielom. Prawdziwa jakość edukacji zaczyna się „na dole”, w przedszkolu, w szkole, w placówce oświatowej.

Teksty niniejszego wydania, które polecamy Państwa uwadze, pisane przez ekspertów z zakresu zarządzania oświatą, poruszają najbardziej aktualne zagadnienia wynikające z kierunków polityki oświatowej państwa w kontekście wyzwań edukacyjnych Unii Europejskiej. Autorzy odnoszą się do najnowszej wiedzy, poczynając od koncepcji przywództwa w obszarze edukacji, poprzez badania naukowe, przez praktyczne aspekty stosowania obowiązującego prawa, po przykłady dobrych praktyk we wdrażaniu projakościowych zmian w szkole.

Życzymy Państwu przyjemnej lektury oraz cennych refleksji, które przełożą się na lepsze, skuteczniejsze i ciekawsze zarządzanie własną organizacją.

Redakcja

SPIS TREŚCI

Martyna Głębocka

Przełamując strach – rozmowa z Jackiem Wołowcem, dyrektorem ŚCDN 3

Joanna Madalińska-Michalak

Potrzeba i znaczenie przywództwa w szkole 4-6

Jacek Rudnik

Odpowiedzialność cywilnoprawna nauczycieli 7-8

Stanisław Szelewa

Zarządzanie nieruchomością szkolną jako obiektem budowlanym użyteczności publicznej
przeznaczonym na pobyt ludzi 9

Ewa Halska

Ustawa podręcznikowa w praktyce szkoły 10-11

Jarosław Jastrzębski

Prawo autorskie w szkole 12

Małgorzata Jas

Poznaje się tylko to, co się oswoi – o tym, jak mądrze wykorzystać czas oczekiwania
na ewaluację zewnętrzną 13-14

Małgorzata Jas

Spacer edukacyjny, czyli obserwacja inaczej 15-16

Małgorzata Jas

Wideokształcenie dyrektora 16

Marek Tarwacki

Edukacja włączająca w praktyce 17-18

Maria Myzik

Idea edukacji włączającej w Wielkiej Brytanii 19

Maria Krogulec-Sobowiec

Nowoczesne kształcenie zawodowe, czyli „Edukacja zawodowa w praktyce” 20-22

Jerzy Bąk

Kształcenie uczniów branży budowlanej – doświadczenia z wizyty w Niemczech 23

Krystyna Sępień

Świetlica szkolna – organizacja i planowanie w świetle nowych przepisów prawa 24-25

Bożena Kula

Świętokrzyskie szkoły uczą się EWD 26-27

Izabela Krzak-Borkowska

Erasmus+ w województwie świętokrzyskim 27

Krzysztof Łysak

Możliwości finansowania projektów edukacyjnych w nowej perspektywie wdrażania
środków unijnych 2014–2020 28-29

Barbara Grzegorzczak

Klub Twórczych Dyrektorów w Świętokrzyskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli 30-31

Przełamując strach

Rozmowa z Jackiem Wołowcem, dyrektorem Świętokrzyskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Kielcach

Jest Pan twórcą hasła: „Dyrektor kluczem do sukcesu szkoły”, które w tym roku szkolnym stało się mottem Świętokrzyskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli. Dlaczego postawił Pan na pracę naszej placówki z kadrą kierowniczą szkół?

– Przyznam, że to nie tylko moja opinia. Coraz więcej specjalistów zajmujących się oświatą twierdzi, że sukces szkoły zależy przede wszystkim od jej szefa. Dziś trzeba być nie tylko dyrektorem, ale przywódcą. Osobą, która inspiruje do działania, porusza pokłady kreatywności i inicjatywności pracowników. Szkoła, którą kieruje przywódca-menedżer, odniesie sukcesy. Taka osoba swoim entuzjazmem zapala nauczycieli do działania, a oni z kolei przekazują pozytywne postawy uczniom. Dyrektor wyposażony tylko w wiedzę, choćby najlepszą, ale bez umiejętności kierowania ludźmi, mało kreatywny, nie poprowadzi swoich nauczycieli i uczniów do kolejnych zwycięstw.

Jak zostać dobrym dyrektorem – menadżerem i przywódcą?

– Najłatwiej mają osoby, które rodzą się już z takimi cechami menadżera i w trakcie swojej kariery rozwijają je. Z pewnością dużo trudniej mają dyrektorzy, którzy zdobyli wyśmienitą wiedzę, ale nie mają cech przywódczych. Jestem przekonany, że takich umiejętności mogą się nauczyć. Dla mnie bardzo ważną cechą przywódcy jest odwaga. To ona sprawia, że podejmuje się trudne wyzwania. Bez odwagi trudno być dobrym liderem. Zgadza się ze słowami psychologa Jacka Walkiewicza: „Kiedyś bałem się i nie robiłem, dzisiaj się boję i robię.” Człowiek nie rodzi się odważny, ważne jest jednak, aby przełamywać strach w codziennym życiu. Na kierowniczym stanowisku trzeba ciągle podejmować wyzwania.

W tym roku szkolnym Świętokrzyskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli przygotowało specjalną ofertę właśnie po to, aby ułatwić dyrektorom kierowanie szkołą oraz kształtowanie tych niezbędnych umiejętności.

– To prawda. Szczególnie mocny nacisk położyliśmy na pracę naszych konsultantów oraz ekspertów zewnętrznych z dyrektorami. Jest to również nasz priorytet na kolejne lata. Zauważyłem, że nasza oferta dla kadry kierowniczej cieszy się dużym zainteresowaniem. Dyrektorzy lub ich zastępcy chętnie korzystają z doskonalenia zawodowego. Dużo osób zgłasza się na kursy „LEX – Forum Prawne Dyrektorów Szkół” oraz seminaria „Wymagania państwa w ewaluacji zewnętrznej i wewnętrznej – STEP BY STEP”. W tym roku szkolnym przygotowaliśmy

Jacek Wołowec – dyrektor ŚCDN

specjalną propozycję dla kadry kierowniczej szkół zawodowych. Dyrektorzy spotkali się m.in. w czasie dwudniowej konferencji „Zarządzanie szkołą zawodową w kontekście przemian w edukacji zawodowej i wyzwania rynku pracy”. Tegoroczną nowinką w naszych propozycjach jest coaching indywidualny dla dyrektorów oraz warsztaty umiejętności osobistych dyrektora szkoły – motywowanie pracowników. Strzałem w dziesiątkę okazało się dwudniowe seminarium „Prawo w pracy młodego dyrektora” dla osób pełniących tę funkcję pierwszy lub drugi rok. Dobrym dyrektorem nie staje się z dnia na dzień. Pierwsza kadencja to czas nauki, kiedy potrzebne jest wsparcie, rada, potwierdzenie, że dobrze robi się pewne rzeczy. Od kilku lat działają przy Świętokrzyskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli Kluby Twórczych Dyrektorów na różnych poziomach edukacyjnych, które są nie tylko miejscem zdobywania wiedzy niezbędnej do zarządzania szkołą, ale przede wszystkim sprzyjają wzajemnemu poznaniu się przez dyrektorów oraz wymianie doświadczeń. Staramy się w ŚCDN, aby uczestnicy naszych szkoleń, w tym dyrektorzy, wychodzili z naszych zajęć z przekonaniem, że to był efektywnie spędzony czas. Ważne jest, aby przekazywana wiedza była jak najbar-

dziej praktyczna. Żeby można było ją natychmiast wykorzystać w pracy w szkole.

Pewnie wielokrotnie rozmawiał Pan z dyrektorami szkół. Jakie opinie mają o ofercie Świętokrzyskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli?

– Przyznam, że zazwyczaj jest mi miło w czasie takich rozmów z kadrą kierowniczą świętokrzyskiej oświaty. Dyrektorzy chwalamy naszą ofertę. Zauważają, że jest innowacyjna, różnorodna i ma praktyczny wymiar. Cieszy mnie, że właściwie każdy chętny na szkolenia oświatowe może coś ciekawego u nas znaleźć. Realizujemy wiele projektów unijnych, choćby ostatnio „Edukację zawodową w praktyce” czy „Fascynujący Świat Nauki”, w których naszymi odbiorcami są obok nauczycieli, także uczniowie, a bywa, że i rodzice. Jesteśmy instytucją wspierającą różne grupy społeczne funkcjonujące w systemie oświaty – ofertę kierujemy też do przedstawicieli samorządów lokalnych, bowiem

jakość edukacji zależy nie tylko od szkół i nauczycieli, ale od całego środowiska, które jest związane z edukacją. Szkoły, które działają w przyjaznym środowisku oświatowym lepiej uczą i częściej odnoszą sukcesy.

Na początku tego roku szkolnego mówił Pan o planach poznania osobiście około 500 dyrektorów świętokrzyskich szkół. Na jakim etapie jest ten pomysł?

– Bardzo chciałbym znać osobiście jak największą liczbę świętokrzyskich nauczycieli. Z prostej przyczyny – z osobami, które się zna, łatwiej się współpracuje. A przecież wszyscy mamy wspólny cel – budowanie i rozwój świętokrzyskiej edukacji. W ostatnich miesiącach spotkałem się w czasie naszych szkoleń z grupą ponad stu dyrektorów. Rozmawialiśmy, wymienialiśmy doświadczenia, wysłuchałem ich opinii na temat Świętokrzyskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli. Mam nadzieję, że w tym roku grono moich oświatowych znajomych będzie się powiększało. Zamierzam dzwonić do dyrektorów szkół. Będę dopytywał o ich oczekiwania wobec naszej placówki. Zebrane w szkołach informacje wpłyną na naszą ofertę szkoleniową, która będzie jeszcze bardziej dopasowana do potrzeb świętokrzyskiej oświaty.

Dziękuję za rozmowę.

Rozmawiała: Martyna Głębocka

Potrzeba i znaczenie przywództwa w szkole

Wprowadzenie

Problematyka przywództwa w szkole postrzegana jest obecnie jako niezmiernie ważna. Świadczy o tym rozwój badań naukowych poświęconych przywództwu w obszarze edukacji oraz praktyka edukacyjna i jej potrzeby. Przywództwo rozpatrywane zarówno na gruncie nauki oraz polityki oświatowej i praktyki edukacyjnej jest obecnie traktowane jako wyzwanie nakierowane na to, co się dzieje w szkole i jej otoczeniu, czy też w systemie oświatowym danego kraju (zob. Piwowarski, 2014).

W związku z powyższym w niniejszym artykule przedstawiam wybrane wyniki badań świadczące o zasadności przywództwa w szkole, a wraz z tym pozytywną rolę, jaką ma ono do odegrania w rozwoju szkoły.

Potrzeba i znaczenie przywództwa – badania

Problematyka przywództwa w szkole została dostrzeżona jako niezmiernie istotna pod koniec lat 70. XX wieku w USA, w krajach Europy Zachodniej, w Australii i Nowej Zelandii. Silne zainteresowanie przywództwem w szkole miało swoje podstawy w rozwoju wiedzy na temat przywództwa w organizacjach i jednocześnie w wymaganiach, jakie stawiano przed systemami oświaty. W szkołach amerykańskich żądano wyższych poziomów osiągnięć uczniów i oczekiwano od szkół doskonalenia jakości pracy. Oczekiwaniom tym towarzyszyły wezwania do odpowiedzialności za wyniki uczniów na poziomie szkoły i regionu.

Badania pedagogiczne ewidentnie pokazują, że poza nauczycielem w klasie i jego sposobem nauczania, nie ma innego czynnika, który by w tak znaczącym stopniu rzutował na osiągnięcia uczniów, jakim jest przywództwo (Leithwood i in., 2008; Tooley, 2009; Day i in., 2009; Barber i in., 2010; Hernik i in., 2014).

Badania te dowodzą, że przywództwo należy postrzegać jako niezbędny warunek umożliwiający zmiany w szkole i zmianę szkoły. Odgrywa ono kluczową rolę w procesie reformowania i rozwoju szkoły. Przywództwo może skutecznie zmienić *status quo* organizacji, gdyż jest zorientowane na przyszłość, podczas gdy administrowanie czy zarządzanie szkołą utrzuca stan obecny i jest zorien-

towne jedynie na jego udoskonalanie. Dzięki odpowiedniemu przywództwu można budować środowisko szkolne sprzyjające nauczaniu i uczeniu się, a tym samym podnosić efektywność dydaktyczną i wychowawczą szkoły (Madalińska-Michalak, 2012).

W publikacjach naukowych podkreśla się, że nie da się przeprowadzić skutecznej reformy bez nowego podejścia do kierowania szkołą skoncentrowanego na roli przywódczej dyrektora szkoły i wydobywaniu potencjału przywódczego tkwiącego wśród nauczycieli, uczniów i rodziców (zob. Madalińska-Michalak, 2012; Kwiatkowski, Michalak, red., 2010; Kwiatkowski, Michalak, Nowosad, red., 2011; Kwiatkowski, Madalińska-Michalak, red., 2014; Madalińska-Michalak, 2012; Mazurkiewicz, 2011; Mazurkiewicz, red., 2013; Piwowarski, Krawczyk, 2010).

Raport firmy McKinsey & Company (Barber i in., 2012) na temat tego, jak najlepiej doskonalone systemy szkolne na świecie stają się jeszcze lepsze, opisuje cechy wspólne 20 najlepszych systemów szkolnych z całego świata, które zanotowały znaczące, trwałe i powszechne osiągnięcia mierzone krajowymi i międzynarodowymi testami. W raporcie tym dowiedziono, że poprawa edukacji szkolnej nie zależy wyłącznie od wysokości jej finansowania, ale od trafności wyboru interwencji właściwych dla danego poziomu rozwoju systemu oraz postaw i zachowań liderów politycznych i edukacyjnych. Zadaniem przywództwa w edukacji jest między innymi wypracowywanie strategicznych interwencji w zależności od konkretnych warunków historycznych, społecznych i politycznych danego kraju i regionu. Pozyskanie uczestników i sojuszników reform: nauczycieli, dyrektorów szkół, administracji oświatowej, naukowców, związków zawodowych, organizacji pozarządowych, samorządów terytorialnych, opinii publicznej oraz samych uczniów jest niezbędne dla skutecznych reform w oświacie.

Raport Eurydice zatytułowany: *Key Data on Teachers and School Leaders in Europe*, (Kluczowe dane dotyczące nauczycieli i dyrektorów szkół w Europie) (Komisja Europejska/EACEA/Eurydice, 2013) pokazuje, że jednym z priorytetów polityki edukacyjnej Unii Europejskiej jest promowanie innowacyjnego przywództwa, jak również wprowadzanie

innowacji w edukacji poprzez lepsze przywództwo. Raport dowodzi, że w niemal wszystkich krajach istnieją formy przywództwa rozproszonego (*ang. distributed leadership*), wraz z którym podział zadań związanych z kierowaniem szkołą odnosi się do podejścia zespołowego – zarządzanie placówką nie pozostaje w rękach tylko jednej osoby, ale może być podzielone między różne osoby zatrudnione w szkole, jak i te z jej otoczenia. Kierownictwo szkoły mogą obejmować osoby i zespoły pełniące różne funkcje, takie jak dyrektor, jego zastępcy i asystenci, zespoły zarządzające, rada szkoły oraz kadra zaangażowana w zadania związane z kierowaniem placówką (zob. tamże, s. 133). Mimo tego, że zarządzanie szkołą nie pozostaje w rękach jednej osoby, ale jest podzielone między różne osoby i zespoły, to jednak rozwiązania innowacyjne w krajach europejskich są raczej rzadkością. W większości krajów „podział przywództwa odbywa się w tradycyjnej formie, tj. zadania są dzielone między zespoły formalne lub członków wchodzących w skład kierownictwa placówki” (tamże, s. 19). W raporcie Eurydice (Komisja Europejska/EACEA/Eurydice, 2013) podkreśla się także, że w miejscach, gdzie przeważa autonomia szkół lokalnych, dyrektor szkoły pełni kluczową rolę w podziale obowiązków związanych z zarządzaniem. Jako przykład została podana Finlandia, gdzie „dyrektor szkoły może powołać w szkole grupę przywódczą i zespoły nauczycieli, które mogą być zakładane i rozwiązywane w elastyczny sposób, w zależności od aktualnych tematów lub potrzeb szkoły. Dyrektor szkoły zarządza szkołą wraz z grupą przywódczą, która może także planować rozwój szkoły. Członkowie zespołu odpowiedzialnego za zarządzanie placówką są często liderami przedmiotowych zespołów dydaktycznych, w ramach których odbywa się rzeczywista realizacja decyzji” (tamże, s. 118).

Potrzeba i znaczenie przywództwa – wyzwania praktyki i polityki oświatowej

Doniesienia naukowe odślawiające rolę przywództwa dla rozwoju szkoły i podniesienia jej jakości pracy, spotkały się z zainteresowaniem ze strony polityków oświatowych działających na różnych poziomach. Impulsem do zintensyfikowania prac nad przywództwem

szkolnym na poziomie praktyki są zalecenia Rady Unii Europejskiej i Komisji Europejskiej z roku 2013 wobec bezrobocia młodych ludzi: *Working together for Europe's young people. A call to action on youth unemployment (European Commission, 2013)*. Zarówno Rada Unii Europejskiej, jak i Komisja Europejska wyrażają opinię, iż istnieje ścisły związek między walką z bezrobociem młodych ludzi i reformami modernizującymi systemy edukacyjne. Wypracowane zalecenia pokazują, że kraje Unii Europejskiej mają dążyć do uczynienia systemów edukacyjnych bardziej efektywnymi i lepiej dopasowanymi do potrzeb osób uczących się oraz do potrzeb rynku pracy. W zaleceniach wyraźnie podkreśla się, że lepsze rezultaty kształcenia można osiągnąć poprzez wzmacnianie profesjonalizmu nauczycieli, a w tym – przywódców edukacyjnych. Ostatnie działania w Unii Europejskiej i na poziomie poszczególnych krajów kładą nacisk na kluczową rolę przywództwa szkolnego w stwarzaniu środowiska szkolnego sprzyjającego podejmowaniu efektywnych postaw wobec nauczania i uczenia się.

Komunikat Komisji Edukacyjnej z listopada 2012 r. zatytułowany: *Rethinking Education: Investing in skills for better socio-economic outcomes* zawiera wnioski dotyczące pożądanego reform w obszarze edukacji. Podkreśla się w nim konieczność podniesienia jakości kadry nauczycielskiej w Europie, zadbania o przyciąganie najlepszych nauczycieli do zawodu, stwarzanie im warunków dobrego rozwoju zawodowego w celu rozwijania ich kompetencji oraz wspieranie przywództwa edukacyjnego w celu osiągnięcia lepszych wyników edukacyjnych szkół (tamże, s. 10). W komunikacie tym podkreśla się wagę przygotowania odpowiedniej kadry, która będzie mogła pełnić role przywódcze na różnych poziomach edukacji (tamże, s. 11).

Zgodnie z rekomendacjami, jakie wypracowują politycy edukacyjni dla doskonalenia systemów edukacji w Europie uczynienie przywództwa szkolnego bardziej atrakcyjnym, niż to miało miejsce do tej pory, należy traktować jako ważne wyzwanie dla poszczególnych państw Unii Europejskiej. Jak trafnie podkreśla Rafał Piwowarski (2014), „już w 2009 roku ministrowie edukacji uznali za potrzebne – ponowne określenie roli zarządzania instytucjami edukacyjnymi oraz uwolnienie liderów szkolnych od głównych obciążeń administracyjnych. Kluczowym przesłaniem polityki powinny być nowe sposoby wzmacniania przywództwa w zakresie nauczania, traktowanie tego jako najważniejszy priorytet. Jednak jest to wyzwanie szersze – atrakcyjność stanowiska dyrektora

Prof. dr hab. Joanna Madalińska-Michalak – przewodnicząca Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, członkini Rady Naukowo-Zarządczej European Educational Research Association i Rady Sieci Naukowej Teacher Education Policy in Europe. Jej zainteresowania naukowe koncentrują się na problematyce przywództwa edukacyjnego, edukacji nauczycieli oraz etyki i profesjonalizmu w pracy nauczyciela.

szkół należy dostrzegać w kontekście możliwości systemów europejskich do kształcenia, rekrutowania i zatrudniania właściwych ludzi do pełnienia ról przywódczych. Jest to szczególnie istotne w sytuacji, gdy w wielu krajach większość dyrektorów ma powyżej 50 lat, a na nieobsadzone stanowisko dyrektora szkoły zgłasza się 1 kandydat” (tamże, s. 158).

Sposobem na owe wzmacnianie przywództwa w szkołach są mniej lub bardziej naukowe opracowania i przewodniki na tematy dotyczące sukcesów przywódcy, czy też różnego rodzaju oferty edukacyjne wpisujące się w systemy kształcenia i doskonalenia kadry kierowniczej w różnych krajach. Szczególna uwaga jest tutaj skierowana w stronę dyrektorów szkół i nauczycieli. Są oni postawieni w centrum wszelkich zmian i reform, mających na celu poprawienie jakości pracy szkół.

Obserwowane obecnie w wielu krajach na świecie zmiany w zakresie postrzegania roli pełnionej przez dyrektora szkoły i realizowanych przez niego zadań, a zwłaszcza wyraźne przejście od administracyjnego modelu kierowania szkołą do modelu opartego na zarządzaniu i przywództwie edukacyjnym wzbudziło potrzebę stworzenia adekwatnego do istniejących obecnie potrzeb systemu kształcenia i doskonalenia zawodowego dyrektorów. Położenie silnego nacisku

zarówno na przygotowanie do pełnienia roli dyrektora szkoły, jak i dalszy rozwój osób pełniących już tę rolę objawia się w tworzeniu różnych form kształcenia i doskonalenia zawodowego dyrektorów szkół na świecie. Raport Zbyszka Melosika (2014), przygotowany na zlecenie Ośrodka Rozwoju Edukacji, pod tytułem „Systemy kształcenia i doskonalenia kadry kierowniczej w krajach Unii Europejskiej i Stanach Zjednoczonych” obrazuje główne formy oraz sposoby kształcenia i doskonalenia zawodowego w krajach Unii Europejskiej i Stanach Zjednoczonych. Priorytetem w tworzeniu systemu kształcenia i doskonalenia kadr kierowniczych oświaty staje się obecnie, zwłaszcza w Stanach Zjednoczonych, przesunięcie punktu ciężkości z opracowywania programów sprzyjających „tworzeniu wydajnych menedżerów, a w większym stopniu rozwijaniu osobowości przywódców, którzy posiadają kompetencje w zakresie kierowania szkołą” (tamże, s. 10).

O potrzebach nauczycieli i dyrektorów szkół w zakresie rozwoju zawodowego dowiadujemy się ze wstępnych wyników Międzynarodowego Badania Nauczania i Uczenia się TALIS 2013, które zostały opublikowane przez Instytut Badań Edukacyjnych w pracy: „Polscy nauczyciele i dyrektorzy na tle międzynarodowym. Główne wyniki badania TALIS 2013” (Hernik i in., 2014). Uzyskane wyniki są istotne z punktu widzenia działań koncentrujących się na doskonaleniu nauczycieli i dyrektorów szkół w kontekście wspierania rozwoju ich potencjału przywódczego. W przypadku dyrektorów szkół polskich podkreśla się, z jednej strony, że zagadnienie przywództwa w szkole ze względu na wyzwania, jakie stoją przed systemami oświatowo-wychowawczymi staje się obecnie jednym z priorytetów w edukacji, z drugiej zaś strony dyrektorzy szkół w Polsce uważają, że zakres ich przygotowania do wykonywania zadań dyrektora okazuje się niewystarczający, pomimo ukończonego kursu lub studiów podyplomowych z zakresu zarządzania oświatą. Wyniki badań pokazują, że dyrektorzy kładą nacisk na zmianę sposobu awansu w szkole, uwzględniającego tworzenie formalnych stanowisk liderów poszczególnych obszarów, dzięki czemu nauczyciele mogliby w naturalny sposób przygotowywać się do pełnienia ról kierowniczych (tamże, s. 43).

Stosowane w praktyce edukacyjnej rozwiązania, z którymi możemy zetknąć się w programach kształcenia w zakresie przywództwa edukacyjnego, kształcenia liderów oświaty świadczą o tym, że jed-

Potrzeba i znaczenie przywództwa w szkole

dokończenie ze strony 5

nym z najważniejszych czynników rozwoju lidera jest właśnie jego wiedza o sobie, wysoka samoświadomość, czyli dobra znajomość i rozumienie siebie, umiejętność nazywania swoich mocnych i słabych stron, identyfikowania swoich motywacji, potrzeb i emocji. Uczenie się na podstawie doświadczeń własnych i innych zostało wykorzystane chociażby w takich programach rozwoju liderów oświaty w Polsce, jak prowadzone przez Collegium Civitas, Polsko-Amerykańską Fundację Wolności, Ogólnopolskie Stowarzyszenie Kadry Kierowniczej Oświaty i Centrum Edukacji Obywatelskiej, czy też prowadzone przez Uniwersytet Łódzki w latach 2010–2012 Studia Podyplomowe Liderów Oświaty, a teraz Studia Podyplomowe Liderów Zmian Edukacyjnych. Podejście to znalazło także swoje zastosowanie w projekcie systemowym realizowanym (od roku 2014) przez Ośrodek Rozwoju Edukacji w partnerstwie z Uniwersytetem Jagiellońskim: „Przywództwo i zarządzanie w oświacie – opracowanie i wdrożenie systemu kształcenia i doskonalenia dyrektorów szkół/placówek”. Projekt jest współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Działanie 3.1. Modernizacja systemu zarządzania i nadzoru w oświacie.

Uwagi podsumowujące

Współcześnie potrzeba przywództwa w szkołach jawi się jako swoiste wyzwanie, któremu powinien stawić czoła nie tylko dyrektorzy szkół, ale w dużej mierze także nauczyciele i politycy edukacyjni działający na różnych poziomach oraz rodzice uczniów i sami uczniowie. Wskazują na to – jak tutaj pokazałam – zarówno najnowsze doniesienia badawcze, jak i przyjęte w krajach Unii Europejskiej priorytety polityki edukacyjnej oraz, co najistotniejsze, sama praktyka edukacyjna.

Przywództwo jest obecnie wyzwaniem, na które musi odpowiedzieć współczesna szkoła i jej otoczenie. W stawianiu czoła temu wyzwaniu sprzyjać mogą dyskusje i debaty nad teoretycznym i praktycznym znaczeniem przywództwa edukacyjnego w środowisku szkolnym i pozaszkolnym oraz poszukiwanie odpowiednich metod wspierania rozwoju liderów edukacji. Działania tego rodzaju stają się podsta-

wą do wzajemnego uczenia się różnych środowisk w celu przyczynienia się do torowania drogi do godzenia różnych, czasem sprzecznych poglądów, na temat przywództwa w szkołach, jego roli i miejsca w edukacji.

Literatura

- Barber M., Whelan F., Clark M. (2010), *Capturing the leadership premium. How the world's top school systems are building leadership capacity for the future*, McKinsey&Company.
- Day C., Sammons P., Hopkins D., Harris A., Leithwood K., Gu Q., Brown E., Ahtaridou E., Kington A. (2009), *The Effective Leadership and Pupil Outcomes Project. Final Report*, Nottingham: NCSL.
- Hernik K., Malinowska K., Piwowarski R., Przewłocka J., Smak M., Wichrowski A. (2014), *Polscy nauczyciele i dyrektorzy na tle międzynarodowym. Główne wyniki badania TALIS 2013*, Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
- European Commission (2012), *Rethinking Education: Investing in skills for better socio-economic outcomes*. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the regions. Strasbourg: European Commission.
- Komisja Europejska/EACEA/Eurydice (2013), *Key Data on Teachers and School Leaders in Europe, (Kluczowe dane dotyczące nauczycieli i dyrektorów szkół w Europie)* Raport Eurydice. Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej.
- Kwiatkowski S.M., Michalak J.M., Nowosad I. (red.) (2011), *Przywództwo edukacyjne w szkole i jej otoczeniu*, Warszawa: Wydawnictwo „Difin”.
- Kwiatkowski S.M., Madalińska-Michalak J., (red.) (2014), *Przywództwo edukacyjne – współczesne wyzwania*, Warszawa: Wolters Kluwer.
- Kwiatkowski S.M., Michalak J.M. (red.) (2010), *Przywództwo edukacyjne – wyzwania teorii i praktyki*, Warszawa: FRSE.
- Leithwood K., Harris A., Hopkins D. (2008), *Seven strong claims about successful school leadership. School Leadership and Management*, 28(1), 27–42.
- Madalińska-Michalak J. (2012), *Skuteczne przywództwo w szkołach na obszarach zaniedbanych społecznie. Studium porównawcze*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Mazurkiewicz G. (2011), *Przywództwo edukacyjne. Odpowiedzialne zarządzanie edukacją wobec wyzwań współczesności*, Kraków: Wydawnictwo UJ.
- Mazurkiewicz G. (red.) (2013), *Przywództwo i zmiana w edukacji: ewaluacja jako mechanizm doskonalenia*, Kraków: Wydawnictwo UJ.
- Melosik Z. (2014), *Systemy kształcenia i doskonalenia kadry kierowniczej w krajach Unii Europejskiej i Stanach Zjednoczonych*, Warszawa: ORE.
- Piwowarski R. (2014), *Badanie przywództwa szkolnego. Przykłady perspektywy pragmatycznej i teoretyczno-badawczej*, [w:] S. M. Kwiatkowski, J. Madalińska-Michalak (red.), *Przywództwo edukacyjne – współczesne wyzwania*, Wolters Kluwer, Warszawa 2014.
- Piwowarski R., Krawczyk M. (2010), *Zarządzanie i przywództwo w szkołach (w świetle analizy danych projektu TALIS)*, [w:] S.M. Kwiatkowski, J.M. Michalak (red.), *Przywództwo edukacyjne w teorii i praktyce*, Warszawa: FRSE.
- Tooley J. (2009), *The Beautiful Tree: A Personal Journey into How the World's Poorest are Educating Themselves*, Washington, DC: Cato Institute.

prof. dr hab. Joanna Madalińska-Michalak

Odpowiedzialność cywilnoprawna nauczycieli

Specyfika zawodu nauczyciela sprawia, że ciąży na nim szczególna odpowiedzialność, tymczasem świadomość nauczycieli w tej kwestii pozostawia wiele do życzenia. Z reguły nauczyciel swoją wiedzę prawną ogranicza do podstawowych aktów prawnych, jak Karta Nauczyciela, kilka rozporządzeń wykonawczych, a także wewnętrzne postanowienia zawarte w statucie i regulaminach.

Podstawowe obowiązki nauczyciela znajdziemy już w art. 4 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2004 r. Nr 256, poz. 2572 ze zm.), który stwierdza, że: „Nauczyciel w swoich działaniach dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych ma obowiązek kierowania się dobrem uczniów, troską o ich zdrowie, postawę moralną i obywatelską z poszanowaniem godności osobistej ucznia”. Obowiązki wyznacza również pragmatyka zawodowa, czyli ustawa z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2014 r., poz. 191 ze zm.), obligując w art. 6 każdego nauczyciela do m.in.: *rzetelnego realizowania zadań związanych z powierzonym mu stanowiskiem oraz podstawowymi funkcjami szkoły: dydaktyczną, wychowawczą i opiekuńczą, wspierania każdego ucznia w jego rozwoju, dążenia do pełni własnego rozwoju osobowego, ale także dbania o kształtowanie u uczniów postaw moralnych i obywatelskich*. Jednak zagadnienia związane z odpowiedzialnością nauczyciela, w tym cywilnoprawną, są dużo szersze i należy ich szukać na gruncie ogólnych przepisów Kodeksu karnego, Kodeksu wykroczeń i Kodeksu cywilnego. Wieleś zapisów w poszczególnych aktach powoduje, że nauczyciele tak naprawdę nie zdają sobie sprawy z ogromnej odpowiedzialności prawnej wiążącej się z wykonywanym codziennie zawodem. A jak mówi podstawowa zasada prawa: *ignorantia iuris nocet* i pokrewna jej: *ignorantia legis non excusat*, oznaczająca, że nieznanie prawa nie może być usprawiedliwieniem. **Patrząc na zapisy powszechnie obowiązujących przepisów, można podzielić odpowiedzialność prawną nauczycieli na:**

- **pracowniczą (porządkową i materialną),**
- **dyscyplinarną,**
- **karną i za wykroczenia**
- **oraz cywilną.**

Można również w tym kontekście przypomnieć o **odpowiedzialności moralnej i etycznej** związanej z wykonywanym zawodem, co unaoczniają choćby zapisy art. 9 ust. 1 pkt 2 KN, zgodnie z którym stanowisko na-

Jacek Rudnik – dyrektor Publicznego Gimnazjum nr 3 w Puławach, członek Zarządu Ogólnopolskiego Stowarzyszenia Kadry Kierowniczej Oświaty oraz Zespołu ds. Stanowiska OSKKO w sprawie istotnych problemów oświaty, wykładowca z zakresu prawa oświatowego i organizacji pracy szkoły. Autor publikacji na temat prawa i organizacji pracy szkoły w prasie oświatowej, współautor publikacji poradnikowych MEN.

uczyciela może zajmować osoba przestrzegająca podstawowych zasad moralnych.

Odpowiedzialność pracownicza (porządkowa i materialna)

Ten rodzaj odpowiedzialności **wynika z przepisów prawa pracy** i dzielimy ją na porządkową i materialną. W przypadku **odpowiedzialności porządkowej** mamy wskazanie wprost wynikające z art. 75 ust. 2 KN stwierdzające, że za uchybienia przeciwko porządkowi pracy nauczyciel ponosi odpowiedzialność porządkową w rozumieniu art. 108 ustawy z dnia 28 czerwca 1974 r. Kodeks pracy (Dz. U. z 2014 r., poz. 1502). Zasady odpowiedzialności porządkowej mają spełniać dwojaką rolę. Po pierwsze: funkcję prewencyjno-wychowawczą, czyli mobilizowanie nauczyciela do przestrzegania ustalonego porządku i dyscypliny pracy oraz przestrzeganie przed konsekwencjami niedopełnienia obowiązków pracowniczych, i po drugie: funkcję represyjną polegającą na ukaraniu za naruszenie obowiązków. Skutkiem mogą być kara upomnienia

lub nagany, a także kara pieniężna. Należy jednak pamiętać, że uporczywe niewypełnianie obowiązków pracowniczych może skutkować również odpowiedzialnością dyscyplinarną, jeśli wyczerpie się możliwość stosowania kar porządkowych. Jednocześnie, np. wychodzenie z lekcji i pozostawianie uczniów bez opieki, czyli naruszenie obowiązku zapewnienia uczniom bezpieczeństwa, dyrektor szkoły, w zależności od skutków, może potraktować w trybie uchybienia obowiązkowi wynikającym z art. 6 KN i skierować sprawę na grunt postępowania dyscyplinarnego.

Odpowiedzialność materialna może być dochodzona, gdy nauczyciel wskutek niewykonania lub nienależytego wykonania swoich obowiązków wyrządził szkodę w mieniu. Ponosi on wtedy odpowiedzialność materialną na zasadach określonych w art. 114–127 Kodeksu pracy. Odpowiedzialność ta może być orzeczona nawet do wysokości rzeczywistej straty poniesionej przez szkołę, jeśli nastąpiło to umyślnie. W przypadku szkody wyrządzonej nieumyślnie, wysokość odszkodowania nie może przekroczyć kwoty trzymiesięcznego wynagrodzenia nauczyciela. **Pociągnięcie do odpowiedzialności materialnej muszą łączyć występujące jednocześnie warunki:** wyrządzenie **szkody** mającej **bezpośredni związek przyczynowy** związany z **bezprawnym działaniem** wskutek niewykonania lub nienależytego wykonania obowiązków, która to szkoda nastąpiła z **winy** nauczyciela. Obowiązek udowodnienia powyższych przesłanek ciąży na dyrektorsze i jeśli choć jedna z nich nie zaistnieje, nauczyciela nie można pociągnąć do odpowiedzialności. Inaczej kwestia ewentualnej odpowiedzialności materialnej będzie wyglądała w przypadku powierzenia nauczycielowi mienia pisemnie z obowiązkiem zwrotu i wylczenia się. Tu również muszą zaistnieć wspomniane wyżej przesłanki, lecz to nauczyciel będzie musiał udowodnić, że szkoda powstała z przyczyn od niego niezależnych, w tym jeśli dyrektor nie zapewnił mu odpowiednich warunków, które umożliwiłyby właściwe zabezpieczenie powierzonego mienia.

Odpowiedzialność karna i za wykroczenia

Odpowiedzialność karną ponosi każdy, kto popełnia czyn zabroniony pod groźbą kary przez ustawę z dnia 6 czerwca 1997 r.

dokończenie na stronie 8

Odpowiedzialność cywilnoprawna nauczycieli

dokończenie ze strony 7

Kodeks karny (Dz. U. z 1997 r. Nr 88, poz. 553 ze zm.). Sankcje karne przewidziane w Kodeksie karnym to: grzywna, ograniczenie wolności, pozbawienie wolności dożywocia włącznie, a także dodatkowe środki karne, które zasądzić może sąd. Przeprowadzenia, które mogą wynikać z niedopełnienia obowiązków przez nauczyciela lub czynu zaniechania to np.: *nieumyślne spowodowanie śmierci (art. 155), spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu (art. 156); naruszenie czynności narządu ciała lub rozstrój zdrowia (art. 157); nieudzielenie pomocy człowiekowi znajdującemu się w położeniu grożącym bezpośrednim niebezpieczeństwem utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, mogąc jej udzielić bez narażenia siebie lub innej osoby na niebezpieczeństwo (art. 162)*. Odpowiedzialność karna nie musi wiązać się z faktem utraty życia lub uszczerbkiem na zdrowiu ucznia, bowiem zgodnie z art. 160:

§ 1. Kto naraża człowieka na bezpośrednie niebezpieczeństwo utraty życia albo ciężkiego uszczerbku na zdrowiu, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

§ 2. Jeżeli na sprawcy ciąży obowiązek opieki nad osobą narażoną na niebezpieczeństwo, podlega karze pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

Zatem samo doprowadzenie do sytuacji, w której uczniowi grozi niebezpieczeństwo może powodować pociągnięcie do odpowiedzialności karnej. Jakże często w szkole dochodzi do sytuacji: zwalniania uczniów z lekcji, braku nadzoru podczas przerw, wycieczek. To sytuacje, które mogą powodować następstwa w postaci odpowiedzialności karnej i nauczyciel winien mieć tego świadomość, tym bardziej, że szkoła jest poddana ciągłej obserwacji społeczeństwa i wzrasta również świadomość prawna rodziców, którzy oddają szkołę pod opiekę swoje dzieci.

Z kolei ustawa z dnia 20 maja 1971 r. Kodeks wykroczeń (Dz. U. z 2013 r., poz. 482 ze zm.) w art. 1 stwierdza, że **odpowiedzialności za wykroczenie** podlega ten, kto popełnia czyn społecznie szkodliwy, zabroniony przez ustawę, pod groźbą kary aresztu, ograniczenia wolności, grzywny do 5 000 złotych lub nagany. Spójrzmy, że wykroczenia w nim określone, mające bezpośrednio związek z pracą nauczyciela, to np.: *niezabezpieczenie miejsca niebezpiecznego dla życia lub zdrowia człowieka wbrew obowiązkom (art. 72); niezawiadomienie*

odpowiedniego organu lub osoby o niebezpieczeństwie grożącym życiu lub zdrowiu człowieka albo mieniu wbrew obowiązkom (art. 73), dopuszczenie do przebywania w okolicznościach niebezpiecznych dla zdrowia małoletniego do lat 7 lub osobie niezdolnej rozpoznać lub obronić się przed niebezpieczeństwem, mając obowiązek opieki lub nadzoru nad taką osobą (art. 106). Czytając poszczególne zapisy i odnosząc je do rzeczywistości szkolnej, nietrudno o powiązanie ich z codzienną pracą nauczyciela. Warto jednocześnie wspomnieć, że zgodnie z art. 10 ust. 8a KN nie można zawrzeć stosunku pracy z nauczycielem, który był karany za przestępstwo popełnione umyślnie, z kolei art. 26 KN nakazuje dyrektorowi stwierdzić wygaśnięcie stosunku pracy z nauczycielem w przypadku prawomocnego skazania za przestępstwo popełnione umyślnie niezależnie, czy było ono popełnione w szkole, czy też poza pełnieniem obowiązków służbowych.

Odpowiedzialność dyscyplinarna

Odpowiedzialność dyscyplinarna została opisana w rozdziale 10 KN. Odpowiedzialność tę ponosi się za uchybienie godności zawodu nauczyciela lub obowiązkom określonym w art. 6 KN. Karami dyscyplinarnymi są: nagana z ostrzeżeniem, zwolnienie z pracy w danej szkole (nie wyklucza to zatrudnienia w innej), zwolnienie z pracy z zakazem przyjmowania ukaranego do pracy w zawodzie nauczycielskim w okresie 3 lat lub wydalenie z zawodu. Odpowiedzialności tej podlegają wszyscy nauczyciele bez względu na stopień awansu oraz wymiar zatrudnienia. Czynny mogące powodować odpowiedzialność dyscyplinarną to np.: *przemoc fizyczna i psychiczna lub ograniczenie uczniom prawa do właściwej opieki wychowawczej i ochrony przed wszelkimi formami przemocy oraz ochrony i poszanowania ich godności, zaniedbanie opieki podczas zajęć szkolnych i pozaszkolnych, narażenie uczniów na utratę zdrowia i życia, niewłaściwe wywiązywanie się z realizacji funkcji dydaktycznej, agresja słowna, wulgarnie słownictwo, poświadczenie nieprawdy, fałszowanie dokumentów, brak reakcji na łamanie prawa, nieetyczne zachowania (np.: nieprzestrzeganie tajemnicy rady pedagogicznej, oszczerstwa) itp.* Badaniu w trakcie postępowania podlega konkretne działanie lub zaniechanie mające związek z pracą nauczyciela, a nie dotychczasowy

przebieg pracy zawodowej i stosunek do obowiązków. Przebieg pracy zawodowej lub stosunek do obowiązków może mieć tylko znaczenie przy wymierzaniu kary dyscyplinarnej, ale nie ma wpływu na wszczęcie postępowania i samo postępowanie. Nadmienić wypada, że nie wszczyna się postępowania dyscyplinarnego, a wszczęte umarza, jeśli za popełnione przewinienie nauczyciel został ukarany karą porządkową, zgodnie z art. 108 kp. Postępowanie dyscyplinarne może być jednak prowadzone niezależnie od odpowiedzialności karnej, a nauczyciel może ponieść oba wspomniane rodzaje odpowiedzialności za to samo przewinienie.

Odpowiedzialność cywilna

Odpowiedzialność cywilna wynikająca z ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. z 2014 r., poz. 93 ze zm.) dotyczy najczęściej odszkodowania w przypadku naruszenia zasad związanych z obowiązkiem zapewnienia przez szkołę bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki w stosunku do ucznia. Zgodnie z art. 5 ust. 7 ustawy o systemie oświaty odpowiedzialność ta spoczywa na organie prowadzącym. Bezpośrednią odpowiedzialność nauczyciela wobec osoby trzeciej wyłącza także Kodeks pracy w art. 120, jak również choćby art. 427 Kodeksu cywilnego. Nie wyklucza to jednak zupełnie odpowiedzialności nauczyciela, gdyż może on podlegać innym rodzajom odpowiedzialności prawnej opisanych wyżej, a jeśli szkoda została wyrządzona uczniowi przez nauczyciela z jego winy (np. popchnięcie ucznia, w wyniku którego nastąpiło uszkodzenie ciała), za szkodę może odpowiadać bezpośrednio nauczyciel.

Zamiast zakończenia

Szkoła podlega w ostatnich latach dynamicznym zmianom, którym towarzyszy wzrost świadomości rodziców, nagłaśnianie w mediach różnych sytuacji szkolnych, w tym nieodpowiednich, sprzecznych z prawem zachowań nauczycieli. Dlatego ogromne znaczenie ma podnoszenie świadomości prawnej nauczycieli. Skutki jej braku, niefrasobliwość, rutyna w działaniu mogą być przyczyną daleko idących negatywnych skutków dla ucznia, rodzica, nauczyciela, a także samej szkoły. Nauczyciel musi o tym pamiętać, wzmacniając poczucie odpowiedzialności za własne postępowanie.

Jacek Rudnik

Zarządzanie nieruchomością szkolną jako obiektem budowlanym użyteczności publicznej przeznaczonym na pobyt ludzi

Każdy dyrektor ma co prawda dyplom z zakresu zarządzania oświatą lub zarządzania w ogóle, ale próżno tam szukać głębszych śladów kształcenia w kierunku zarządzania nieruchomością czy obiektem budowlanym przeznaczonym do pobytu kilkuset uczniów i kilkudziesięciu pracowników. Tymczasem zakres obowiązków dyrektora szkoły z tego tytułu jest bardzo rozległy, co wynika z kilku przyczyn:

- z reguły obiekty szkolne charakteryzują się dużą powierzchnią i kubaturą,
- przeznaczone są na ciągły pobyt dużej liczby osób,
- wyposażone są w szereg instalacji i urządzeń technicznych.

Przez zarządzanie szkołą jako obiektem budowlanym należy rozumieć użytkowanie obiektu zgodnie z przeznaczeniem oraz **niedopuszczanie do nadmiernego pogorszenia** jego właściwości użytkowych i sprawności technicznej. Najważniejszym celem takiego działania jest zapewnienie bezpieczeństwa i właściwych warunków realizacji zadań wszystkim osobom przebywającym na co dzień w szkole. Organem kontrolującym szkołę jest tu Powiatowy Inspektor Nadzoru Budowlanego, który może sprawdzać wywiązywanie się przez zarządcę obiektu szkolnego z następujących obowiązków:

- 1) prawidłowego prowadzenia książki obiektu budowlanego;
- 2) wykonania remontów, zapisanych w zaleceniach wynikających z okresowych kontroli;
- 3) wykonywania okresowych kontroli w przewidzianych prawem terminach, zakresach i przez uprawnione do ich przeprowadzania osoby;
- 4) zapewnienia obiektom szkolnym warunków technicznych, jakim muszą odpowiadać budynki przeznaczone na pobyt ludzi itd.

Podstawowym aktem, w oparciu o który służby PINB sprawdzają prawidłowość zarządzania szkołą jako obiektem budowlanym jest ustawa Prawo budowlane¹ oraz szereg rozporządzeń wydanych na jej podstawie.

Jak zarządzać szkolnym obiektem budowlanym – porady praktyczne

Warto pamiętać, że służby nadzoru budowlanego mają prawo przeprowadzać kontrole w każdym terminie „w razie

Stanisław Szelewa – dyrektor Wydziału Oświaty i Wychowania w Starostwie w Świdnicy, specjalizuje się w zagadnieniach związanych z finansowaniem oświaty; jest twórcą oryginalnej koncepcji naliczania budżetów szkół w samorządach terytorialnych.

stwierdzenia nieodpowiedniego stanu technicznego” obiektu budowlanego. PINB interweniuje też wtedy, gdy dokonujemy zmiany sposobu użytkowania obiektu **lub jego części**. Jeśli zamieniamy pomieszczenia dydaktyczne na pomieszczenie dla pracowników administracji, chcemy z sali dydaktycznej zrobić siłownię czy byle mieszkanie woźnego przeznaczyć na magazyn środków dydaktycznych musimy pamiętać o spełnieniu wymagań, jakie stawia prawo budowlane. Gdy zapomnimy o tym – w razie kontroli – ponieść można bardzo dotkliwe konsekwencje, włącznie z kosztami przywrócenia stanu poprzedniego czy grzywną nałożoną na dyrektora szkoły.

Fakt, że ktoś jest z racji funkcji dyrektora szkoły zarządcą szkolnych nieruchomości **oznacza, że ponosi pełną odpowiedzialność za stan obiektu, za bezpieczeństwo techniczne, sanitarne i higieniczne przebywających w nim osób, za właściwe warunki nauki uczniów i za warunki pracy osób zatrudnionych w szkole**. I jeśli wydaje się czasem dyrektorowi, że

brak środków finansowych na remonty, których to środków skąpi powiat czy gmina, rozgrzesza go z odpowiedzialności za stan obiektów – jest w głębokim błędzie. Wobec wszystkich instytucji nadzoru i inspekcji to on i wyłącznie on poniesie konsekwencje zaniedbań i niewłaściwego stanu technicznego obiektu. Słowo „zarządzam” w tym wypadku należy rozumieć: „mam obowiązki” – a nie „rządzę”. W ostateczności argumentem przekonyującym powinien być fakt, iż **za zaniedbania w tym zakresie grozi odpowiedzialność karna, w krańcowych przypadkach (np. katastrofa budowlana, która jest następstwem zaniedbań zarządcy) z karą pozbawienia wolności włącznie**.

Pierwszą czynnością powinno być prze-studiowanie przez dyrektora szkoły książki obiektu budowlanego. Jeśli dyrektor zabiera się za tę pracę z początkiem nowego roku szkolnego, ma przed sobą najtrudniejszy dla obiektów budowlanych okres jesienno-zimowy. Z dobrze prowadzonej książki powinien wyczytać, jaki jest zakres prac niezbędnych do przeprowadzenia już, natychmiast. Tam właśnie znajdzie informację o zalecanym zakresie robót i o tym, czy i kiedy zostały one wykonane. Dokumentem, w którym powinny znaleźć się wszystkie, z pozoru nawet drobne zalecenia, jest protokół z kontroli obiektu szkoły. Ważna jest świadomość, że jeśli nadchodzi czas ślót, opadów śniegu i mrozów bezwzględnie trzeba wyczyścić i naprawić rynny, wyczyścić studzienki kanalizacyjne i w ogóle sprawdzić sprawność instalacji wodno-ściekowej. Ponadto bezwzględnie należy zadbać o stan parapetów i innych elementów blacharki i sprawdzić, czy gdziekolwiek ulewa zostawia trwalsze ślady (zacieki) na elewacji.

To tylko sygnałne informacje o problematyce obowiązków dyrektora szkoły z tytułu zabezpieczenia właściwych warunków technicznych w szkole jako miejscu nauki i pracy. Odpowiadając za bhp uczniów czy pracowników, podlega on także zapisom wielu ustaw i rozporządzeń. Kuratorium i służby Państwowej Inspekcji Sanitarnej sprawdzą warunki nauki uczniów, Państwowa Inspekcja Pracy – warunki pracy nauczycieli, administracji szkolnej i pracowników obsługi, a Państwowa Straż Pożarna, czy wymogi prawa ppoż. są zachowane.

Stanisław Szelewa

¹ Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. 2003 r. nr 207, poz. 2016, ze zm.).

Ustawa podręcznikowa w praktyce szkoły

Podstawowym założeniem zmiany ustawy z dnia 30 maja 2014 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 811), zwanej dalej *ustawą*, jest bezpłatny dostęp do podręczników przeznaczonych do obowiązkowych zajęć edukacyjnych z zakresu kształcenia ogólnego dla uczniów szkoły podstawowej i gimnazjum. Ustawa podręcznikowa określa nowe zadania nauczyciela lub zespołu nauczycieli, dyrektora, rady pedagogicznej, które muszą być zrealizowane, by osiągnąć założone ustawowo cele. Ustawa podręcznikowa nie przewiduje bezpłatnego dostępu do podręczników w przypadku szkół ponadgimnazjalnych, jednak zmiany w zakresie programów nauczania, a także wyboru podręczników oraz ustalenie szkolnego zestawu podręczników dotyczą również szkół ponadgimnazjalnych.

Zgodnie z zapisami przywołanej ustawy nauczyciel może zdecydować o realizacji programu nauczania z zastosowaniem podręcznika, materiału edukacyjnego lub materiału ćwiczeniowego lub bez zastosowania podręcznika lub materiałów edukacyjnych czy ćwiczeniowych – art. 22aa ustawy.

Nowe zasady wyboru podręczników przez nauczycieli i ustalania szkolnego zestawu podręczników i materiałów edukacyjnych oraz materiałów ćwiczeniowych dotyczą publicznych: szkół podstawowych, gimnazjów oraz szkół ponadgimnazjalnych. Są wprowadzane sukcesywnie począwszy od bieżącego roku szkolnego, a

w roku 2015/2016 – dotyczą klasy IV szkoły podstawowej, klasy I gimnazjum i klas I szkoły ponadgimnazjalnej. Natomiast w pozostałych klasach szkół do końca etapu edukacyjnego obowiązują dotychczasowe przepisy w zakresie ustalania zestawu podręczników.

Wyboru propozycji jednego podręcznika do zajęć z zakresu edukacji: polonistycznej, matematycznej, przyrodniczej i społecznej oraz jednego podręcznika do zajęć z zakresu danego języka obcego nowożytnego, lub materiału edukacyjnego, dla uczniów danej klasy – w przypadku klas I–III szkoły podstawowej dokonuje zespół nauczycieli i przedkłada ją dyrektorowi szkoły.

Podobnie zespół nauczycieli klas IV–VI szkoły podstawowej, gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej przedkłada dyrektorowi szkoły propozycję jednego podręcznika do danych zajęć edukacyjnych lub materiału edukacyjnego do danych zajęć edukacyjnych, dla uczniów danej klasy.

Nauczyciele, dokonując wyboru propozycji podręcznika lub/i materiału edukacyjnego winni bezwzględnie stosować generalną zasadę:

- kolegiального wyboru jednego podręcznika/materiału edukacyjnego przez zespół nauczycieli prowadzących poszczególne zajęcia edukacyjne (np. zespół nauczycieli języka polskiego);
- przedstawienia propozycji jednego podręcznika/materiału edukacyjnego, który będzie obowiązywał we wszystkich oddziałach danej klasy przez co najmniej trzy kolejne lata szkolne.

Oznacza to, że jeżeli w szkole jest więcej niż jeden oddział klasy, to nauczyciele muszą ustalić jeden wspólny podręcznik – art. 22ab ustawy. Nie można wybrać innego podręcznika dla „dwóch chętnych klas”.

Dopuszczalne jest odstępstwo od zasady przedstawienia dyrektorowi szkoły propozycji „jednego podręcznika” przez zespół nauczycieli jedynie w przypadku określonym w art. 22ab ust. 2, a dotyczy on:

- podręczników do języków obcych nowożytnych począwszy od klasy IV–VI szkoły podstawowej, gimnazjum i szkoły ponadgimnazjalnej – biorąc pod uwagę poziomy nauczania języka określone w podstawie programowej;
- szkoły ponadgimnazjalnej – biorąc pod uwagę zakres kształcenia (podstawowy lub rozszerzony);
- szkoły prowadzącej kształcenie zawodowe;
- uczniów niepełnosprawnych objętych kształceniem specjalnym;
- uczniów objętych kształceniem w zakresie niezbędnym do podtrzymywania poczucia tożsamości narodowej, etnicznej i językowej.

Nauczyciele wybierając propozycje podręcznika lub/i materiału edukacyjnego, winni zwrócić uwagę, by ich propozycja nie zawierała w proponowanym podręczniku:

- ćwiczeń, zadań i poleceń wymagających wypełniania w egzemplarzu podręcznika,

Lp.	Działanie	Komentarz/propozycja
Wybór propozycji „jednego podręcznika” – <i>proponuję</i> – Protokół zawierający propozycję i oświadczenie o spełnianiu warunków ustawowych jej wyboru podpisany przez członków zespołu.		
1.	Przekazanie JST informacji (wniosku*) celem ustalenia wysokości dotacji.	Rozporządzenie MEN z dn. 7 lipca 2014 r. (zał. nr 2) – Dz. U. poz. 902 – od 15 marca do 15 września. Wyposażenie w podręczniki – art. 20ae ustawy o systemie oświaty.
2.	Zakup podręczników i materiałów.	Wyłączenie spod rygoru ustawy Prawo zamówień publicznych – do 30 tys. euro – procedury obowiązujące w szkole, – powyżej 30 tys. euro – art. 22az ustawy o systemie oświaty.
3.	Przyjęcie na stan biblioteki.	<i>Proponuję</i> wpisać do ewidencji ilościowej podręczniki/materiały edukacyjne (3-letnie), materiały ćwiczeniowe do bieżącego użycia za potwierdzeniem pobrania.
4.	Określenie zasad wypożyczania oraz ich realizacja.	Zarządzenie dyrektora w sprawie określenia szczegółowych warunków korzystania przez uczniów z bezpłatnych podręczników lub/i materiałów edukacyjnych. Zobowiązanie nauczycieli do zapoznania z zarządzeniem uczniów i ich rodziców.
5.	Rozliczenie oraz zwrot niewykorzystanej dotacji.	Wykorzystanie dotacji do końca roku budżetowego, jej rozliczenie do 15 stycznia następnego roku.

* dotyczy szkół prowadzonych przez osobę prawną lub fizyczną inną niż JST

Małgorzata Szybalska, dyrektor Departamentu Jakości Edukacji MEN (druga od prawej), zapoznała dyrektorów świętokrzyskich szkół podstawowych ze zmianami dotyczącymi podręczników i materiałów edukacyjnych podczas konferencji w Kielcach, 30 maja 2014 r. Obok (pierwsza od prawej) – Alicja Stradowska, wicedyrektor ŚCDN

Fot. Martyna Głębocka

– odesłań i poleceń do dodatkowych, opracowanych przez wydawcę materiałów dydaktycznych przeznaczonych dla ucznia, gdyż ustawowo zmienione warunki dopuszczania do użytku szkolnego podręczników wyraźnie zakazują stosowanie tego typu praktyk, co oznacza, że podręcznik taki nie może być wybrany przez nauczycieli. Termin dostosowania podręczników do przedstawionych wyżej wymagań upływa 31 marca 2015 roku, a wykaz podręczników spełniających nowe warunki będzie udostępniony na stronie MEN.

Zasada wyboru jednego podręcznika lub/i materiału edukacyjnego do danych zajęć edukacyjnych, który będzie obowiązywał we wszystkich oddziałach danej klasy nie dotyczy materiałów ćwiczeniowych. W poszczególnych oddziałach danej klasy mogą być stosowane różne materiały ćwiczeniowe w zależności od potrzeb grupy uczniów danego oddziału. Swoją propozycję zespół nauczycieli przedstawia dyrektorowi szkoły.

Dyrektor na podstawie przedstawionych propozycji lub w przypadku braku porozumienia w zespole nauczycieli na podstawie swojej decyzji w sprawie przedstawienia propozycji podręczników lub/i materiałów edukacyjnych:

1. Zasięga opinii rady pedagogicznej i rady rodziców.
2. Ustala:
 - zestaw podręczników lub materiałów edukacyjnych obowiązujący we wszystkich oddziałach danej klasy przez co najmniej trzy lata szkolne;
 - materiały ćwiczeniowe obowiązujące w poszczególnych oddziałach w danym roku szkolnym.

Akty prawne regulujące wprowadzenie i korzystanie z darmowych podręczników

1. Ustawa z dnia 21 lutego 2014 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty (Dz. U. z 2014 r., poz. 290) – tzw. mała ustawa podręcznikowa.
2. Ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2014 r., poz. 811) – tzw. duża ustawa podręcznikowa.
3. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 7 lipca 2014 r. w sprawie udzielania dotacji celowej na wyposażenie szkół w podręczniki, materiały edukacyjne i materiały ćwiczeniowe (Dz. U. z 2014 r., poz. 902).
4. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 8 lipca 2014 r. w sprawie dopuszczania do użytku szkolnego podręczników (Dz. U. z 2014 r., poz. 909).

Dostęp do elektronicznej wersji aktów prawnych:

www.scdn.pl/index.php/informacja-pedagogiczna/prawo-oswiatowe/811-prawo-owiatowe-2014

Strony Ministerstwa Edukacji Narodowej:

naszelementarz.men.gov.pl/

www.men.gov.pl/index.php/2013-08-03-12-10-01/program-darmowy-podrecznik

3. Podaje do publicznej wiadomości zestaw podręczników lub materiałów edukacyjnych oraz materiały ćwiczeniowe obowiązujące w roku szkolnym 2015/2016.

Dyrektor szkoły, zgodnie z art. 22ab ust. 5 ustawy, na wniosek zespołu nauczycieli może dokonać zmian w zestawie podręczników, w zestawie materiałów edukacyjnych, materiałów ćwiczeniowych, jeżeli nie ma możliwości ich zakupu, może też uzupełnić zestaw podręczników lub materiałów edukacyjnych, a także materiały ćwiczeniowe.

4. Podejmuje czynności (ścieżka realizacji zadania w tabeli na stronie 10) związane z zakupem oraz wypożyczaniem uczniom szkół podstawowych i gimnazjów podręczników/materiałów edukacyjnych i ćwiczeniowych.

Dyrektor szkoły powinien także pamiętać o możliwości wykorzystania dotacji zgodnie z art. 20ae ust. 11 ustawy o systemie oświaty.

Opracowała: **Ewa Halska**
konsultant ds. organizacji
i zarządzania oświatą

Prawo autorskie w szkole

Zasadą prawa autorskiego jest, że wykorzystywanie cudzej twórczości wymaga zezwolenia twórcy. Tylko w zakresie dozwolonego użytku twórczości podlegającej ochronie, wykorzystywanie utworów może odbywać się bez konieczności uzyskiwania zezwolenia twórców, artystów wykonawców, producentów czy też nadawców. Takie korzystanie z utworów odbywa się też przeważnie bez konieczności ponoszenia dodatkowych opłat na rzecz twórców.

Istnieje wiele powszechnych opinii dotyczących korzystania z cudzej twórczości, między innymi ta, zgodnie z którą szkoła (uczelnia) może bez ograniczeń wykorzystywać utwory chronione prawem. Organizując imprezę muzyczną w szkole, nikt na przykład nie zastanawia się, czy tego typu przedsięwzięcie łamie przepisy prawa autorskiego.

Zgodnie z ustawą z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631, z późn. zm.) instytucje oświatowe (do których należy zaliczyć podmioty takie, jak: szkoły podstawowe, gimnazja, licea, szkoły zawodowe, muzyczne itd. – wpisane do rejestru Ministra Edukacji Narodowej lub kuratora oświaty), mogą bez zgody twórców, artystów wykonawców, producentów, nadawców oraz wydawców i bez konieczności zapłaty na ich rzecz wynagrodzenia, korzystać z rozpowszechnionych już utworów w celach dydaktycznych.

Tak więc podczas zajęć dydaktycznych nauczyciel może uczniom puszczać płyty, wyświetlać filmy, czy nawet powielić fragment opublikowanych nut czy wiersza i następnie wręczyć go uczniom, jeśli takie działanie jest podyktowane celami dydaktycznymi. Ponadto w ramach prowadzonych zajęć, lekcji, czy też prac domowych można modyfikować dowolny utwór (wiersz, piosenkę) bez konieczności uzyskiwania zgody podmiotu uprawnionego, pod warunkiem, że nie dojdzie do rozpowszechniania wykorzystanych utworów poza zajęciami szkolnymi. Należy pamiętać, iż utwory muszą być jednak wcześniej rozpowszechnione, czyli za zgodą twórców (a także artystów wykonawców, producentów) legalnie udostępnione publiczności w jakikolwiek sposób – czy to na płycie, czy też w sieci Internet.

Dość częstym przypadkiem jest też korzystanie z utworów podczas szkolnych imprez, takich jak rozpoczęcie i zakończe-

nie roku szkolnego, czy też bal maturalny odbywający się na terenie szkoły itd. Wówczas, jeśli podczas takich imprez utwory na żywo wykonują uczniowie (np. zespół muzyczny), a nikt na takiej imprezie nie odnosi korzyści majątkowych oraz nie otrzymał wynagrodzenia za takie artystyczne wykonanie, to wolno w szkole wykorzystywać w taki sposób cudze utwory.

Problem pojawiłby się wtedy, gdy grająca na takiej szkolnej imprezie kapela lub DJ otrzymałaby z tego tytułu wynagrodzenie, to wówczas taka szkoła musiałaby uzyskać zezwolenie od organizacji zbiorowego zarządzania prawami autorskimi (ZAiKS) oraz dokonać zapłaty tantiem autorskich, a przy odtwarzaniu muzyki z nośników także tantiem wykonawczych i producenckich na rzecz takich organizacji, jak SAWP¹ czy ZPAV². Podobnie sytuacja z zapłatą licencji i tantiem wyglądałaby w sytuacji, gdyby dana impreza odbywała się poza terenem szkoły, czyli na przykład w wynajętej restauracji czy sali. Takie same zasady korzystania z utworów dotyczą również imprez organizowanych przez środowisko akademickie, czy też same uczelnie wyższe.

W kontekście rozwoju społeczeństwa informacyjnego oraz coraz powszechniejszego dostępu do sieci Internet ważnym aspektem jest korzystanie przez szkoły z utworów w sieci. Otóż, jeśli chcemy dzielić się utworami w celach edukacyjnych w Internecie istotne jest to, aby takie roz-

powszechnianie utworów nie wykraczało poza grupę naszych uczniów lub studentów. Tak więc, jeśli chcemy przesłać materiały edukacyjne zawierające utwory lub ich fragmenty za pomocą e-maili, kursów e-learningowych lub umieścić na dysku wirtualnym (takim jak Dropbox, czy Google Drive), to musimy dostęp do tych danych odpowiednio zabezpieczyć, tak aby nikt poza grupą uczniów lub studentów nie miał do nich dostępu. Tak samo wygląda kwestia umieszczenia materiałów na stronie internetowej, wówczas całość najlepiej zabezpieczyć odpowiednim hasłem dostępowym.

Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych jeszcze w jednym miejscu daje szczególne uprawnienia szkołom. Otóż art. 28 ww. ustawy daje szkołom możliwość nieodpłatnego udostępniania egzemplarzy utworów rozpowszechnionych (np. nut z utworami, książek z biblioteki), które posiada w swoich zbiorach. Szkoła może też powielić egzemplarze utworów ze swoich zbiorów dla ich uzupełnienia, zachowania lub ochrony własnych zbiorów. Natomiast odpłatne wypożyczanie utworów w postaci książek czy też płyt wymagałoby zgody uprawnionych twórców i właścicieli praw pokrewnych. Szkoła może też udostępniać swoje zdigitalizowane zbiory w terminalu znajdującym się na jej terenie dla celów badawczych lub poznawczych, dostęp do niego nie może być jednak możliwy z zewnątrz, przy użyciu np. sieci teleinformatycznej.

Korzystanie z utworów w szkołach, jak widać, jest zjawiskiem bardzo zróżnicowanym oraz złożonym i jego szczegółowe opisanie z całą pewnością wykracza poza łamę jednego opracowania. Dlatego też we wszelkich kwestiach tutaj nieporuszonych, należy odesłać do działu strony internetowej znanej w środowisku akademickim Fundacji Legalna Kultura zatytułowanego Strefa Edukacji, skierowanego szczególnie do nauczycieli i uczniów w celu szerzenia wiedzy na temat legalnego korzystania z utworów. Można tam bowiem znaleźć szereg informacji na temat tego, jak legalnie korzystać z utworów, na jakich zasadach odbywa się korzystanie z utworów oraz jakie uprawnienia w tym zakresie przysługują twórcom oraz organizacjom zbiorowego zarządzania prawami autorskimi.

Jarosław Jastrzębski
radca prawny
Fundacja Legalna Kultura

¹ Stowarzyszenie Artystów Wykonawców Utworów Muzycznych i Słowno-Muzycznych to organizacja zbiorowego zarządzania działająca pod nadzorem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

² Związek Producentów Audio Video jest stowarzyszeniem producentów fonogramów i wideogramów. Posiada zezwolenie Ministra Kultury na zbiorowe zarządzanie prawami pokrewnymi w tym zakresie.

Poznaje się tylko to, co się oswoi¹ – o tym, jak mądrze wykorzystać czas oczekiwania na ewaluację zewnętrzną

W jednej z rekomendacji zamieszczonych w opublikowanym w lipcu 2014 r. raporcie Instytutu Badań Edukacyjnych zatytułowanym „Wykorzystanie ewaluacji zewnętrznej i wewnętrznej przez szkoły” czytamy: *Informacje kierowane do szkół, które jeszcze nie miały ewaluacji zewnętrznej, powinny być w większym stopniu nakierowane na rozwianie zidentyfikowanych w trakcie badania, bardzo konkretnych obaw. Trzeba przede wszystkim położyć nacisk na jasność i precyzyjność kryteriów i wymagań. (...) Badanie pokazało, że wiele spośród szkół, w których nie przeprowadzono ewaluacji zewnętrznej, nie miało kontaktu z rzetelną informacją na ten temat². Tekst, który Państwu prezentuję, jest adresowany przede wszystkim do dyrektorów tych szkół, których nie zaproszono jeszcze do ewaluacji zewnętrznej, a jego treść pozostaje w zgodzie z istotą cytowanej rekomendacji.*

Ludzie mają zbyt mało czasu, aby cokolwiek poznać. Kupują w sklepach rzeczy gotowe

Strategię przygotowania szkoły do ewaluacji zewnętrznej „za pięć dwunasta” (a w praktyce – na miesiąc przed rozpoczęciem przez ewaluatorów czynności badawczych) warto poddać krytycznej refleksji w kontekście **sprawności działań, rozumianej jako „robienie rzeczy we właściwy sposób”³ i opisywanej poprzez skuteczność, efektywność i ekonomiczność**. Skuteczność rozumiana jest jako stopień osiągnięcia celu, efektywność przejawia się w nieujemnej relacji uzyskanych wyników działania oraz poniesionych kosztów działania, a ekonomiczność zakłada dodatnią wartość tej relacji.⁴ Ta „powtórka” z teorii zarządzania powinna być dla świadomego dyrektora wskazówką: zagadnienia związane z ewaluacją zewnętrzną warto „oswajać” stopniowo i systematycznie.

Proponuję zacząć od popularyzowania w szkolnej społeczności wpisanych w rozporządzenie w sprawie nadzoru pedagogicznego **wymagań państwa**, które „wyznaczają **pożądany stan w systemie oświaty**, pokazując jego, uznane za **kluczowe, cele i zadania**”⁵. Jakie niestandardowe sposoby na upowszechnienie wymagań znajdują dyrektorzy⁶?

„Na początku roku szkolnego proszę nauczycieli, aby zaplanowali swoje działania w odniesieniu do poszczególnych wymagań – analiza tych planów w zespole kierowniczym pozwala zorientować się, gdzie pojawiają się „białe plamy”, luki w naszych szkolnych działaniach, w jakich obszarach warto wzmocnić wspomaganie nauczycieli. Sprawozdanie z rocznej pracy nauczyciela odnosi się także do efektów jego działań przypisanych do wymagań”.

„Zaproponowałam radzie pedagogicznej „Miesiąc pod hasłem *Uczniowie są aktywni*”. Na szkolnych korytarzach pojawiły się plakaty z treścią wymagania i jego charakterystykami (dla klas I–III przełożyliśmy treść na prosty język i ilustracje). Zorganizowaliśmy „gadającą ścianę” – na tablicy samorządu uczniowskiego uczniowie przyklejali kartki z odpowiedzią na dwa pytania: *Co pomaga nam w szkole być aktywnymi? Co przeszkadza nam w szkole być aktywnymi?*, a dodatkowo na korytarzu postawiliśmy symboliczny „kosz i walizkę” i poprosiliśmy, aby wrzucali do nich swoje inicjatywy, które zrealizowano w szkole oraz te, które zgłaszali, ale nie zostały zrealizowane. Pomysł był strzałem w dziesiątkę! Przygotowujemy się teraz do „Miesiąca pod hasłem *Rodzice są partnerami szkoły*”.

„Założyłam „portfolia wymagań” – teczki poświęcone tym wymaganiom z rozporządzenia, które są dla naszej szkoły wyzwaniem. Wkładamy do nich odpowiednio opisy działań. Notatki muszą spełnić warunek objętości (maks. jedna strona A4) oraz struktury (przyjęliśmy pomysł z sesji plakatowej zorganizowanej w Zakopanem w 2014 r. na konferencji „Jakość edukacji czy/i jakość

ewaluacji? Ucząca się szkoła.”: 1. Opis sytuacji problemowej: przyczyny podjęcia się realizacji przedsięwzięcia. 2. Cele działań. 3. Opis działań – adekwatne do postawionych celów. 4. Efekty (z)realizowanych działań (ilościowe lub/i jakościowe). 5. Wnioski dla dalszej pracy (własnej lub/i zespołu nauczycieli lub/i szkoły).? Dodam, że wyzwaniem jest także wymaganie „Zarządzanie szkołą służy jej rozwojowi” – tak więc i ja czuję się zobowiązana do uzupełniania portfolio”.

Kreatywność w szukaniu rozwiązań na spotkania szkolnej społeczności z wymaganiami państwa jest bezcenna. Jeśli jednak zdecydujemy się na najbardziej standardowy lek na każdą szkolną dolegliwość, czyli tzw. szkolenie rady pedagogicznej, zwróćmy uwagę na to, aby spotkanie z ekspertem stało się okazją nie tyle do „kupowania gotowych rzeczy”, ile do poznawania w praktyce zagadnień związanych z ewaluacją i uczenia się z wykorzystaniem bogatych, transparentnych zasobów Systemu Ewaluacji Oświaty.

Jeśli potrafisz dobrze siebie osądzić, będziesz naprawdę mądry

Tym, co na ogół najbardziej interesuje dyrektora w związku z ewaluacją zewnętrzną, są narzędzia wykorzystywane w badaniach. System Ewaluacji Oświaty od kilku lat umożliwia rejestrację na platformie statystycznej każdemu zainteresowanemu dyrektorowi, a przez to – dostęp do narzędzi ewaluacji zewnętrznej. Z pewnością warto poznawać – choćby w celu wyszukania pytań, których nigdy nie postawiono w autoewaluacji pracy szkoły. Ale bardziej użyteczna jest lektura innych materiałów zamieszczonych na platformie SEO: drzewek wymagań oraz konceptualizacji wymagań, w których widać to, co jest „solą” każdego badania: pytania kluczowe oraz przypisane do nich kryteria ewaluacji.

Kryteria ewaluacji to miary jakości badanych działań, swoiste „sito” wartości, przez które „przesiewamy” działanie. Pytania kluczowe mają ścisły związek z przyjętymi kryteriami. Odpowiadając na pytania kluczowe, opisujemy przedsięwzięcie. Używając kryteriów, oceniamy, czy jest ono wartościowe z punktu widzenia przyjętych kryteriów.

¹ W tytule oraz w śródtytułach artykułu wykorzystano cytaty z „Małego Księcia” Antoine’a de Saint Exupéry’ego.

² Wykorzystanie ewaluacji zewnętrznej i wewnętrznej przez szkoły, Instytut Badań Edukacyjnych, Warszawa 2014, s. 16. Publikacja dostępna na stronie: <http://eduentuzjasci.pl/>

³ Por.: Encyklopedia Zarządzania, <http://mfiles.pl/pl/>

⁴ Za: Haffer J., *Skuteczność zarządzania projektami w przedsiębiorstwach działających w Polsce*, Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa, Toruń 2009, s. 164 (Źródło: Encyklopedia Zarządzania, <http://cytaty.mfiles.pl/>)

⁵ Za: Mazurkiewicz G., Gocłowska A. [red.], *Jakość edukacji. Dane i wnioski z ewaluacji zewnętrznych przeprowadzonych w latach 2013–2014*, ORE, Wydawnictwa UJ, Kraków 2014, s. 7. Publikacja dostępna na stronie: www.npseo.pl/data/documents/4/338/338.pdf

⁶ Pomysły uczestników seminariów z cyklu „Nowe wymagania państwa – step by step” organizowanych przez ŚCDN w r. szk. 2013/2014.

Pozna się tylko to, co się oswoi...

Poziom D: W szkole lub placówce realizuje się podstawę programową, uwzględniając osiągnięcia uczniów z poprzedniego etapu edukacyjnego. Podstawa programowa jest realizowana z wykorzystaniem zalecanych warunków i sposobów jej realizacji. W szkole lub placówce monitoruje się i analizuje osiągnięcia każdego ucznia, uwzględniając jego możliwości rozwojowe, formułuje się i wdraża wnioski z tych analiz.

Obszar badawczy	Kryteria ewaluacyjne	Pytania badawcze/kluczowe	Pytania i dyspozycje „narzędziowe”
W szkole lub placówce realizuje się podstawę programową, uwzględniając osiągnięcia uczniów z poprzedniego etapu edukacyjnego.	CELOWOŚĆ diagnozy osiągnięć uczniów z poprzedniego etapu edukacyjnego. WYKORZYSTANIE wiedzy na temat osiągnięć uczniów w poprzednim etapie edukacyjnym w realizacji podstawy programowej.	Jak diagnozuje się osiągnięcia uczniów z poprzedniego etapu edukacyjnego? W jaki sposób szkoła lub placówka realizując podstawę programową, uwzględnia osiągnięcia uczniów z poprzedniego etapu edukacyjnego?	Kwestionariusz badania „Analiza danych zastanych”: Proszę przeanalizować wnioski wynikające ze wstępnej diagnozy (o ile taka istnieje) z poprzedniego etapu kształcenia (dla klasy IV szkoły podstawowej lub I klasy gimnazjum lub I klasy szkoły ponadgimnazjalnej) oraz jakiegokolwiek dostępnych dokumentów opisujących sposób ich uwzględniania. Czy widać wpływ sformułowanych wniosków na działania nauczycieli? Kwestionariusz wywiadu z dyrektorem: W jaki sposób w szkole prowadzi się diagnozy wstępne dotyczące wiadomości i umiejętności nowych uczniów? POWIĄZANE: Jak w programach nauczania uwzględnia się nabytą podczas diagnozy wstępnej wiedzę?

dokończenie ze strony 13

Warto zatem przyjąć założenie, że pytania i dyspozycje „narzędziowe” to ostatni element „łańcucha myślowego”.

Trzeba też pamiętać o ważności dla wyników ewaluacji zewnętrznej działań wpisujących się w obszary przypisane do poziomu D charakterystyki każdego wymagania. Spełnienie wymagania na niskim poziomie E jest bowiem skutkiem niespełnienia choćby jednego kryterium przypisanego do pytań kluczowych z poziomu D.

Próżni słyszą tylko pochwały

W cytowanym wcześniej raporcie „Wykorzystanie ewaluacji zewnętrznej i wewnętrznej przez szkoły” czytamy: „Pierwsze sformułowanie i odczucia dyrektorów i nauczycieli związane z ewaluacją to bardzo często negatywne emocje i obawy, ale jednocześnie wielu – zwłaszcza jeśli szkoły przeszły już ewaluację – wskazuje różnorodne korzyści z niej wynikające, związane np. z możliwością uzyskania zewnętrznej diagnozy pracy placówki (wskazania słabych i mocnych stron)”. W raporcie z lipca 2014 r. pod redakcją Grzegorza Mazurkiewicza i Anny Gólcowskiej znajdujemy uszczegółowienie tego problemu: „Zestaw badanych zagadnień wpisujących się w dane wymagania daje kompleksowy obraz szkoły i procesów w niej zachodzących, znacznie wzbogacając tradycyjne dane na temat jakości jej pracy, czyli dane z egzaminów i testów zewnętrznych czy wyniki uczniów w konkursach i olimpiadach. Ewaluacja próbuje otworzyć tak zwaną czarną skrzynkę i pokazać, co dzieje się w jej środku (i wpływa na wspomniane rezultaty) oraz między nią a innymi organizacjami”.

Wielu dyrektorów sięga do powszechnie dostępnych na witrynie SEO (www.npseo.pl) raportów z ewaluacji zewnętrznych. Platforma statystyczna SEO umożliwia głębszy wgląd w raporty – można tutaj np. czytać fragmenty raportów przesortowane przez filtry wymagań, kryteriów lub stopnia spełnienia wymagania.

Nieocenionym źródłem informacji są raporty z innych badań oraz opracowania i

analizy, publikowane m.in. w ramach projektu „Program wzmocnienia efektywności nadzoru pedagogicznego”. Oto przykład zestawienia słabych stron pracy przebadanych szkół w zakresie wymagania „Uczniowie nabywają wiadomości i umiejętności określone w podstawie programowej” sporządzony na podstawie cytowanego wcześniej raportu.

Czytając wnioski z takich badań, łatwo zadać sobie pytanie: *A jak jest w mojej szkole?* i poszukać na nie odpowiedzi, np. w ewaluacji wewnętrznej.

Stajesz się odpowiedzialny na zawsze za to, co oswoiłeś

Perspektywa planowego i systematycznego poznawania aspektów ewaluacji zewnętrznej zmienia perspektywę postrzegania działań dyrektora, nauczyciela i szkoły jako organizacji. W konsekwencji budzi poczucie odpowiedzialności za jakość działań ukierunkowanych na wymierne efekty. Zdecydowanie bardziej pewnie i komfortowo czuje się badana przez ewaluatorów szkoła, która wcześniej „oswoiła” wymagania i potrafi w nich zakotwiczyć każde z podejmowanych inicjatyw, przedsięwzięć, procesów. Taka szkoła staje się wewnątrzsterowna, świadoma celów ważnych dla swojej, specyficznej i unikatowej, „osobowości”, a jednocześnie potrafi powiązać je z celami strategicznymi systemu oświaty. Dyrektor takiej organizacji staje się promotorem i liderem ewaluacji przez to, że „widzi więcej niż inni, patrzy dalej niż inni i (...) dostrzega rzeczy, zanim zobaczy je inni”⁷ – także ewaluatorzy zewnętrzni.

Małgorzata Jas
ŚCDN w Kielcach

⁷ LeRoy Eims – cytata za: www.hillway.pl/

Rys. 1. Wymaganie „Uczniowie nabywają wiadomości i umiejętności” – wyzwania w świetle wniosków z raportu „Jakość edukacji. Dane i wnioski z ewaluacji zewnętrznych przeprowadzonych w latach 2013–2014”

Spacer edukacyjny, czyli obserwacja inaczej

W ramach sprawowanego przez dyrektora nadzoru pedagogicznego (np. jako element prowadzonej w przedszkolu lub szkole ewaluacji wewnętrznej) warto zastosować niestandardową formę obserwacji lekcji/zajęć – spacer obserwacyjny (edukacyjny). Spacer edukacyjny, jak każda obserwacja, powinien być zaplanowany i skupiać się wokół ustalonych dyspozycji.

Jak zaplanować i prowadzić spacer edukacyjny?

Praktyczne ABC dla dyrektora

- Wybierz ten element (przedmiot) ewaluacji, który da się zbadać, prowadząc obserwację. Nie dostrzeżesz np. podczas obserwacji dowodów świadczących o współpracy nauczycieli w zakresie planowania działań służących integrowaniu różnych dziedzin wiedzy, ale możesz zaobserwować różne aktywności uczniów i nauczyciela na lekcji, sposób aranżacji przestrzeni edukacyjnej, sposób wykorzystywania pomocy dydaktycznych itp. Przykładowy arkusz obserwacji z dyspozycjami do wybranych obszarów zamieszczono na witrynie ŚCDN: www.scdn.pl/index.php/kronika-wydarzen/971-viii-witokrzyska-konferencja-dyrektorow-i-nauczycieli-liderow.
- Zorganizuj spotkanie rady pedagogicznej, na którym zapoznasz nauczycieli z założeniami (w tym z celami) spaceru edukacyjnego. Podkreśl, że celem tej formy obserwacji nie jest ocena pracy nauczyciela ani, tym bardziej, „rankingowanie” pracy różnych nauczycieli czy różnych oddziałów klasowych. Ów cel to zebranie danych, które wszystkim uczestnikom procesu (dyrektorowi, nauczycielom, uczniom) umożliwią dostrzeżenie pewnych szkolnych prawidłowości w organizowaniu i realizacji procesów edukacyjnych, wspólną analizę zebranych podczas obserwacji danych, sformułowanie wniosków i ustalenie pożądanych kierunków zmian, skutkujących jakościowym rozwojem codziennych działań w klasie. Bowiem...
- Obserwacji nie będą podlegały tzw. lekcje otwarte czy pokazowe, ale te, które na co dzień, w „zwykłym” rytmie pracy, odbywają się w szkole. Co ważne, nie muszą to być obserwacje całej jednostki lekcyjnej. Aby mieć pełne rozeznanie tego, co się dzieje i czy wszystkie czynności przebiegają w sposób należyty wcale nie potrzeba wszystkiego kontrolować. Wystarczy objąć kontrolą niektóre punkty strategiczne. Leśniczy, aby policzyć, ile i jakiej zwierzyny ma w lesie, nie zagląda pod każdy krzak i za każde drzewo, skoro wie, że cała zwierzyna korzysta z określonego wodopoju. Wystarczy zatem obserwować wodopój. Podobnie powinien postępować (...) przełożony. Planując kontrolę, zamiast sporządzać siatkę wszystkich czynności, powinien opracować siatkę strategiczną. Może więc przyjąć zasadę, że obserwacji będzie poddany fragment zajęć, np.:

- pierwsze 10–15 minut lekcji (gdy interesuje nas, jak nauczyciel tworzy warunki do pracy uczniów, jak wprowadza uczniów w nowe zagadnienie, jak zarządza czasem, jakie sposoby zainteresowania uczniów zagadnieniem wykorzystuje itp.);
 - środkową część lekcji (gdy chcemy obserwować, jakie aktywności podejmują uczniowie na lekcji, jakie pomoce dydaktyczne wykorzystują itp.);
 - końcowe 10–15 minut lekcji (gdy chcemy dostrzec, jak jest „zadawana” uczniom praca domowa, jak podsumowuje się zagadnienia realizowane na lekcji itp.).
- Spacer edukacyjny może być prowadzony przez różne osoby (np. przez pary nauczycieli, którzy nawzajem odwiedzają się na lekcjach) albo przez dyrektora w ramach sprawowanego nadzoru pedagogicznego. Ale – uwaga! – w tym ostatnim przypadku trzeba szczególnie zadbać o klimat wizyt w klasach tak, aby uniknąć niepożądanego aspektu „dyrektorskiej oceny” czy przygotowywania lekcji „pod hospitację” (dobrze prowadzony spacer wiele uczy także dyrektora!).
 - O spacerach edukacyjnych trzeba poinformować także uczniów. Wiedząc, że na lekcji w dowolnej chwili może pojawić się obserwator, że celem jego wizyty nie jest ich ocena, że obserwacje służą uczeniu się nauczycieli, że o wnioskach z tych obserwacji nauczyciele porozmawiają także z nimi, nie będą zaskoczeni, a na lekcji będą zachowywać się naturalnie.
 - Warto zwrócić szczególną uwagę na treść i formę rozmowy (indywidualnej) po obserwacji/ obserwacjach prowadzonych w ramach spaceru edukacyjnego. Najważniejsze zasady to:
 - unikanie elementu oceniania czy interpretacji danych – rozmawiamy o tym, co udało nam się DOSTRZEĆ (w odniesieniu

do wybranego pytania kluczowego i kryteriów), w zgodzie z dyspozycjami), a nie o tym, czy/co nam się podobało, co wymaga poprawy, o czym świadczą zaobserwowane zjawiska;

- trzymanie się sedna, czyli obszaru obserwacji i wycinka rzeczywistości określonego dyspozycją/dyspozycjami;
- posługiwanie się notatkami z karty obserwacji – pamięć jest ulotna i skłonna do (nad)interpretacji, a więc notatka jest tu szczególnie ważna.

Analiza wyników obserwacji powinna być dziełem wszystkich zainteresowanych, a więc dyrektora i nauczycieli uczestniczących w spacerach edukacyjnych. Tak więc analizowanie, wnioskowanie i projektowanie działań rozwojowych powinno mieć miejsce na oddzielnym spotkaniu, zaplanowanym po zakończeniu cyklu obserwacji (cyklu trwającego niezbyt długo, np. 2 tygodnie czy miesiąc).

- Więcej informacji o spacerze edukacyjnym znajdą Państwo na stronie www.ceo.edu.pl oraz www.npseo.pl (tu np. artykuł Magdaleny Kreczki „Uczeń a potem podstawa programowa”: <http://www.npseo.pl/data/documents/3/294/294.pdf>). Przykładowy przedmiot ewaluacji wewnętrznej, pytania kluczowe oraz kryteria ewaluacyjne, do których adekwatną metodą badawczą jest spacer edukacyjny, pochodzi z materiałów opracowanych na szkolenia „Od badania do działania, czyli 3P – prosta, potrzebna i praktyczna ewaluacja w szkole”, prowadzona przez Ewę Ewaluacji w ramach projektu systemowego Ministerstwa Edukacji Narodowej.

Życzę Państwu wielu odkryć na spacerowej ścieżce edukacyjnej.

Małgorzata Jas
ŚCDN w Kielcach

Metryczka obserwacji lekcji prowadzona metodą spaceru edukacyjnego

SPACER EDUKACYJNY W KLASIE		
Czas obserwacji:, początkowa / środkowa / końcowa		
(dzień, miesiąc, rok) (godz. od–do) faza lekcji (podkreśl właściwą.)		
Lekcja prowadzona przez		
(przedmiot / edukacja) (imię i nazwisko nauczyciela/-ki)		
Przedmiot ewaluacji		
Działania nauczycieli stymulujące aktywności uczniów na lekcji		
Pytania badawcze / kluczowe		
1. Jakie aktywności podejmują uczniowie na lekcji? Na czym polega aktywność uczniów na lekcji? (b, d)		
2. Jak nauczyciel(-ka) zachęca uczniów do aktywności? (a, d)		
3. Jaką rolę w procesie uczenia się na lekcji odgrywają pomoce dydaktyczne? (b, c, d)		
4. W jakim stopniu aranżacja przestrzeni edukacyjnej wpływa na aktywność uczniów? (a, c, d)		
Kryteria ewaluacji		
a. SKUTECZNOŚĆ działań nauczycieli ukierunkowanych na pobudzenie aktywności uczniów.		
b. RÓŻNORODNOŚĆ proponowanych uczniom aktywności.		
c. SPÓJNOŚĆ działań nauczycieli z zalecanymi warunkami i sposobami realizacji wpisanymi w podstawy programowe.		
d. ZAANGAŻOWANIE uczniów w działania / aktywności podejmowane na lekcji.		

² Propozycja zakresu ewaluacji wewnętrznej za: <http://eraewaluacji.pl/>

Wideokształcenie dyrektora

Utrzymuję sześć wiernych sług. Nauczyli mnie oni wszystkiego, co umieli. Ich imiona to: Co? Dlaczego? Kiedy? Gdzie? Jak? Kto? Słowa Rudyarda Kiplinga niech towarzyszą Państwu w chwilach, gdy zechcecie obejrzeć wykłady i krótkie filmy z poniższej listy. Znajdziecie na niej wykłady dotyczące aktualnych wyzwań stojących przed edukacją, „wideoprzykłady” innowacyjnych działań oraz realizacji idei wartych upowszechniania. Gdy „sześć wiernych sług” podpowie Państwu, które z tytułów nominujecie do osobistych Oscarów, pomyślcie, z kim warto się podzielić mądrością wybranych obrazów, które z nich będą impulsem do cennych refleksji dla rady pedagogicznej, które – dla uczniów, które – dla rodziców. A więc, zachęcając słowami Stanisława Jerzego Leca: *Bądźcie samoukami, nie czekajcie aż was nauczy życie*. Wideokształcenie czas zacząć...

PRZYWÓDZTWO EDUKACYJNE. KOMPETENCJE DYREKTORA

1. Bill Gates: *Nauczyciele potrzebują konstruktywnych opinii*:
www.ted.com/talks/bill_gates_teachers_need_real_feedback?language=pl
2. Steve Jobs, *Trzy historie*:
www.youtube.com/watch?v=ogKQjHOVyzA
3. Jacek Walkiewicz, *Pełna moc możliwości*:
www.youtube.com/watch?v=ktjMz7c3ke4
oraz *Pełna moc odwagi*: www.youtube.com/watch?v=B6tVati7H3Y
4. Dan Pink na temat motywacji:
www.dobrapolskaszkola.com/2012/08/22/ted-dan-pink-na-temat-motywacji/
oraz wersja wykładu rysunkowego:
www.youtube.com/watch?v=YgS7ZU9_eFU&feature=fvwp&NR=1
5. Andreas Schleicher, *Użyjmy danych do budowania lepszych szkół*:
www.ted.com/talks/andreas_schleicher_use_data_to_build_better_schools.html
6. Tom Wujec, *Zbuduj wieżę, zbuduj zespół*:
www.ted.com/talks/tom_wujec_build_a_tower?language=pl
7. Shawn Achor o warunkach sukcesu zawodowego i sekretach zadowolenia z pracy:
www.ted.com/talks/shawn_achor_the_happy_secret_to_better_work
8. Dan Ariely, *Co sprawia, że jesteśmy zadowoleni z naszej pracy?*:
www.ted.com/talks/dan_ariely_what_makes_us_feel_good_about_our_work/transcript?language=pl

PLANOWANIE STRATEGICZNE. SZKOŁA XXI WIEKU

1. Aaron Sams, *Odwrócona klasa (Flipped Learning)*:
www.youtube.com/watch?v=Mn2K-e5h7DU
2. Lech Mankiewicz, *Szkoła bez granic*:
www.youtube.com/watch?v=FgyUJd3tKzc
3. Salman Khan, *Użyjmy video w nowej edukacji*:
www.ted.com/talks/salman_khan_let_s_use_video_to_reinvent_education#
4. Ken Robinson:
 - *Szkoły zabijają kreatywność*:
www.ted.com/talks/ken_robinson_says_schools_kill_creativity;
 - *Nowy paradygmat edukacji*:
www.ted.com/talks/ken_robinson_changing_education_paradigms

JAKOŚĆ UCZENIA SIĘ. ORGANIZACJA PROCESÓW EDUKACYJNYCH

1. Khan Academy w mojej szkole: www.edukacjaprzyszlosci.pl/
2. Arvind Gupta, *Jak zmienić śmieci w zabawki do nauki*:
www.ted.com/talks/lang/pol/arvind_gupta_turning_trash_into_toys_for_learning.html
3. Pozwól nam: www.youtube.com/watch?v=yMGX_mv_Pek
4. Geoff Mulgan, *Krótkie wprowadzenie do Studio School*:
www.ted.com/talks/geoff_mulgan_a_short_intro_to_the_studio_school#t-94723

5. Polaris, *gdzie nauka nie ma granic*:
www.youtube.com/watch?v=9rPdeqB5m0o
6. Sugata Mitra o fenomenie uczenia (się) dzieci:
 - *Zbudować szkołę w chmurze*:
www.ted.com/talks/sugata_mitra_build_a_school_in_the_cloud;
 - *Jak dzieci uczą się od siebie nawzajem*:
www.ted.com/talks/sugata_mitra_shows_how_kids_teach_themselves
7. Kiran Bir Sethi, *Jak uczyć dzieci samodzielności*:
www.ted.com/talks/kiran_bir_sethi_teaches_kids_to_take_charge
8. *Uczenie się uczniów – kiedy to się dzieje*:
eraewaluacji.pl/szkolenia-seo/dla-rad-pedagogicznych/
9. Maciej Karwowski, *Kreatywność – kompetencja deficytowa i prawdziwie kluczowa*:
www.youtube.com/watch?v=u7TJUHQIHeM (część I);
www.youtube.com/watch?v=EehzHOvnE5A (część II).

DZIECI UCZĄCE (NIE TYLKO) DOROSŁYCH

1. Amy O'Toole, Beau Lotto, *Nauka jest dla wszystkich, nie wyłączając dzieci*:
www.ted.com/talks/beau_lotto_amy_o_toole_science_is_for_everyone_kids_included
2. Adora Svitak, *Czego dorośli mogą nauczyć się od dzieci*:
www.ted.com/talks/adora_svitak?language=pl
3. Dzieci i nastolatki na TEDxKids, Kraków 2012:
tedxkrakow.com/pl/events/29-TEDxKidsKrakow2012/videos

EWALUACJA. BADANIA EDUKACYJNE W SZKOLE

1. Grzegorz Mazurkiewicz, *Edukacja i ewaluacja – różne perspektywy*:
www.npseo.pl/action/subsite/konferencja-filmy
2. *Od badania do działania, czyli 3P: prosta, potrzebna i praktyczna ewaluacja w szkole* (Prezentacja wstępna – pierwsza rada pedagogiczna):
eraewaluacji.pl/szkolenia-seo/dla-rad-pedagogicznych/
3. *Nauczyciel w akcji*:
eraewaluacji.pl/szkolenia-seo/dla-rad-pedagogicznych/
4. Reportaże filmowe/materiały wideo z Konferencji Międzynarodowych „Jakość edukacji i/czy jakość ewaluacji?” z lat 2011–2015:
www.npseo.pl/action/conference

RESPEKTOWANIE NORM SPOŁECZNYCH. DZIAŁANIA ANTYDYSKRYMINACYJNE

1. Aimee Mullins, *Szansa, którą niosą przeciwności*:
www.ted.com/talks/lang/pl/aimee_mullins_the_opportunity_of_adversity.html
2. Temple Grandin, *Świata potrzeba umysłów różnego rodzaju*:
www.ted.com/talks/temple_grandin_the_world_needs_all_kinds_of_minds?language=pl
3. Rosie King, *Jak autyzm pozwolił mi być sobą*:
www.ted.com/talks/rosie_king_how_autism_freed_me_to_be_myself?language=pl
4. Caroline Casey, *Przekraczając ograniczenia*:
www.ted.com/talks/caroline_casey_looking_past_limits.html
5. Shane Koyczan, *„Do dziś”... Dla dręczonych i pięknych*:
www.ted.com/talks/shane_koyczan_to_this_day_for_the_bullied_and_beautiful?language=pl
6. Nick Vujicic, *Bez rąk, bez nóg, bez obaw*:
www.youtube.com/watch?v=mX5JfQgQcOU

Poleca: Małgorzata Jas
ŚCDN w Kielce

Edukacja włączająca w praktyce

Na wystawie prac młodego artysty Jeremiasza Popiela, autystycznego ucznia Zespołu Szkół w Łajskach. Muzeum Narodowe w Warszawie, 2014 r.
Fot. Archiwum Zespołu Szkół w Łajskach

Włączanie polega na edukacji uczniów ze specjalnymi potrzebami z ich zdrowymi rówieśnikami i ich rodzeństwem w najbliższej szkole zamieszkania. W Polsce z roku na rok wzrasta ilość dzieci ze specjalnymi potrzebami, według szacunków GUS to 18–20 proc. całej populacji uczniowskiej. Są to uczniowie z różnymi rodzajami niepełnosprawności (ADHD, autyzm, zespół Downa, choroby przewlekłe, jak padaczka, cukrzyca itp.). Dlatego naszym obowiązkiem jest zorganizować takie warunki nauki i wyrównywania szans edukacyjnych, by nie zaistniała konieczność uczenia tej grupy dzieci poza ich środowiskiem lokalnym, rówieśniczym, rodzinnym i społecznym. Mówi o tym Rozporządzenie MEN z 17 listopada 2010 r. w sprawie warunków organizowania kształcenia, wychowania i opieki dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnych oraz niedostosowanych społecznie w przedszkolach, szkołach i oddziałach ogólnodostępnych lub integracyjnych (Dz. U. Nr 228 z dnia 2 grudnia 2010 r., poz. 1490) oraz Rozporządzenie MEN z 30 kwietnia 2013 r. w sprawie zasad

udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. z 2013 r., poz. 532).

W jaki sposób wprowadzić edukację włączającą w masowej szkole?

Chciałbym na przykładzie naszej szkoły wskazać, w jaki sposób wprowadzić edukację włączającą w masowej szkole. Jesteśmy ogólnodostępnym Zespołem Szkół w Łajskach. Staramy się stworzyć optymalne warunki kształcenia z uwzględnieniem indywidualnych potrzeb i możliwości poszczególnych uczniów. Podejmowane działania są spójne i skuteczne, zaspokajają potrzeby wszystkich biorących udział w procesie edukacji. Nasi uczniowie mają równe szanse oparte na rozumieniu potrzeb każdego z nich. Dzięki takim działaniom w naszej szkole nastąpiła zmiana w wielu obszarach jej działalności: w procesie uczenia się i nauczania, wychowania i wzajemnych relacji nauczyciel–uczeń, nauczyciel–rodzic.

Wiemy, że żadne dziecko nie może być odizolowane od swojego naturalnego środowiska, powinno uczestniczyć w bogactwie relacji, emocji komunikowania się, przyswajania wartości, naśladowania wzorcowych zachowań. Szkoła nie może być oparta tylko na wszechobecnym rankingach. Nauczyciel musi mieć swobodę do osobistego i zawodowego rozwoju. W naszej placówce powoływane są zespoły składające się z wychowawcy nadzorującego cały proces dydaktyczno-wychowawczy oraz grona specjalistów, których zadaniem jest realizacja zaleceń zapisanych w orzeczeniach i opiniach poradni psychologiczno-pedagogicznej, jak również pomoc nauczycielom (dydaktykom) w bezpośredniej pracy z uczniem. Ważną rolę nad wszystkim pełni **lider szkolny**, który czuwa nad całościowym realizowaniem pomocy specjalistycznej, jak i dydaktyczno-wychowawczej przez wszystkie powołane zespoły. Nasze doświadczenie mówi nam, że im wcześniejsze wsparcie ucznia ze specjalnymi potrzebami eduka-

dokończenie na stronie 18

Edukacja włączająca w praktyce

dokończenie ze strony 17

cyjnymi, tym większa możliwość osiągnięcia sukcesu. Wsparcie to musi być kompleksowe. Obejmuje ono nie tylko ucznia, ale i jego rodzinę. Rodzic jest pierwszym „terapeutą” swojego dziecka, stąd ważne, aby został dokładnie wysłuchany i potraktowany jako osoba niezbędna do dalszej współpracy w procesie kształcenia swojego dziecka. Mówiąc o uczniu ze specjalnymi potrzebami, mamy na myśli również uczniów wybitnie utalentowanych. Wymaga to od nas określonego wsparcia, tzn. odpowiednich metod i form pracy, zajęć dodatkowych, pomocy asystenta, odpowiednich pomocy dydaktycznych i technicznych.

Nasza szkoła realizując edukację włączającą, dąży do wspierania procesu rozwoju każdego dziecka. Bierzymy pod uwagę wszystkie aspekty rozwoju: emocjonalny, poznawczy, twórczy, społeczny, fizyczny, moralny. Nasi uczniowie są traktowani bardzo indywidualnie. Jedni wymagają większego wsparcia emocjonalnego, inni większego wsparcia w nauce, odpowiedniego dostosowania materiału, jeszcze inni większego wsparcia technicznego, takiego jak: aparaty słuchowe, programy do powiększania, dostosowania architektoniczne. Naszym zadaniem jest rozpoznanie i wspieranie różnorodnych potrzeb uczniów. W proces realizacji celów edukacji włączającej zaangażowani są wszyscy nauczyciele, czyli nie tylko specjaliści, ale także nauczyciele, wychowawcy. Jest to stała współpraca i branie odpowiedzialności za każde dziecko w klasie. Staramy się patrzeć na swoich uczniów w sposób twórczy i konstruktywny. Poddajemy refleksji, co należy zmienić w metodach, wymaganiach w pracy, aby wyeliminować niepowodzenia ucznia i znaleźć sposoby na naprawę sytuacji. Ogromną rolę w tym procesie odgrywa **specjalista wspomagający ucznia z niepełnosprawnością (asystent, cień)**. Wiemy, że wprowadzenie do naszej szkoły specjalisty było bardzo dobrym rozwiązaniem. Osoba ta nie tylko wspomaga dziecko, ale również pomaga zrozumieć nauczycielom i uczniom inność danego kolegi czy koleżanki. Systematyczne spotkania i ustalenie współpracy specjalisty (asystenta) z nauczycielami uczącymi konkretnych przedmiotów pozwala na dokładne dostosowanie materiału edukacyjnego na kolejny tydzień, miesiąc. Dzielenie się spostrzeżeniami

Marek Tarwacki – dyrektor Zespołu Szkół w Łąjskach z programem edukacji włączającej. Prezes Stowarzyszenia „Sztuka włączania” i wiceprezes Stowarzyszenia „Aktywni dla Łąjsk”. Od wielu lat propagator wprowadzania edukacji włączającej do szkół ogólnodostępnych. Organizator i współorganizator szkoleń i konferencji o zasięgu krajowym i międzynarodowym. Autor artykułów i opracowań dotyczących edukacji włączającej.

dotyczącymi postępów danego ucznia powoduje otwartość, chęć współpracy i wzajemne wspieranie się w realizacji poszczególnych celów edukacyjnych i wychowawczych. Jak wiemy, bardzo ważnym, jak nie najważniejszym, elementem jest bezpieczeństwo. Wprowadzenie do naszej placówki specjalisty wspierającego ucznia ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi powoduje zwiększenie tego bezpieczeństwa, tzn. ogranicza do minimum przejawy agresji i przemocy. Sprzyja to właściwej realizacji działań dydaktycznych, wychowawczych i profilaktycznych. W naszej pracy nie stosujemy żadnych „specjalnych metod”, wiemy, że muszą one być jasne, dostępne i zachęcające do aktywnego uczestnictwa w lekcji. Nasi uczniowie mają możliwość uczenia się w swoim tempie. Dostosowujemy formy i metody do zróżnicowanych potrzeb rozwoju i uzdolnień naszych wychowanków. Ważny jest dla nas sam proces zdobywania wiedzy, wybieramy i dostosowujemy te narzędzia, które w danym czasie są najbardziej dostępne i zwiększają motywację do uczenia się. Nauka umiejętności uczenia się jest bardzo ważna, dlatego

też w naszej szkole występuje duży wachlarz metod i form nauczania. Naszym zadaniem jest podążać za uczniem. Naszą najważniejszą strategią jest uświadomienie dzieciom, że uczenie może być przyjemne, może dawać satysfakcję, radość i przynosić wymierne korzyści. Nauczyciele poszukują nowych, ciekawych rozwiązań metodycznych, które angażowałyby w proces uczenia się. Wybieramy te strategie i metody, które naszym zdaniem najbardziej wspierają proces dydaktyczny. Uczniowie nasi otrzymują kompleksową pomoc specjalistyczną, np. logopedyczną, psychologiczną, pedagogiczną, sensoryczną, arteterapię, muzykoterapię oraz cały kompleks działań terapeutycznych. Wczesna pomoc specjalistyczna powoduje, że włączanie naszych dzieci w dalsze stopnie edukacji staje się łatwiejsze. Pokonanie strachu przed innością, działania wolontariackie starszych uczniów wzmacniają chęci do dalszego likwidowania trudności w nauce i asymilacji w grupie społecznej.

Naszym zadaniem jako szkoły jest ciągle podnoszenie świadomości rodziców, jak ważne jest wczesne włączanie ich pociech w środowisko szkolne, a zarazem lokalne. Umożliwia to nam zaplanowanie dalszej ścieżki edukacyjnej i wychowawczej. Udowadniamy, że szkoła rejonowa staje naprzeciw ich potrzebom i oczekiwaniom. Obejmujemy pomocą specjalistyczną uczniów nie tylko z orzeczeniami, ale również z opiniami PPP. Staramy się, aby żaden uczeń potrzebujący pomocy nie został pozostawiony sam sobie. Tworzymy edukację równych szans. Szkoła nasza nie jest zawieszona w próżni – współpracujemy z różnymi instytucjami, organizacjami pozarządowymi w celu podniesienia jakości pracy szkoły. Sprzyja to trafnej identyfikacji potrzeb społecznych, zaangażowaniu całego środowiska lokalnego oraz osiągnięciu nowej jakości poprzez współpracę z samorządem lokalnym i innymi organizacjami lokalnymi.

Podsumowując, edukacja włączająca to wyzwanie i zaproszenie do pogłębionej refleksji nad edukacją. Nasze działania pozwolą na większe otwarcie w tym kierunku, aby szkoła nie była tylko instytucją przekazującą wiedzę, analizującą rankingi, wyniki i punktowe miejsca, a stała się również miejscem wsparcia dla każdego ucznia. Nawet takiego, które w żadnych rankingach się nie mieści. **Niech najważniejszą wartością pozostaje każdy uczeń.**

Marek Tarwacki

Idea edukacji włączającej w Wielkiej Brytanii

Podczas wizyty studyjnej w Wielkiej Brytanii w ramach projektu „NIKE – Nauczyciel, innowator, kreator, edukator”, realizowanego przez Świętokrzyskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli w partnerstwie z Uniwersytetem w Chichester (Wielka Brytania) oraz Instytutem Kształcenia Zawodowego w Atenach (Grecja) od 1 listopada 2013 r. do 31 lipca 2014 r., konsultanci ŚCDN i przedstawiciel Urzędu Marszałkowskiego spotkali się z pracownikami naukowymi Uniwersytetu w Chichester. Jednym z nich była Mary Young, która pracowała jako nauczycielka w Londynie i West Sussex, jako nauczyciel wychowawca w Malawi i Bhutanie, a następnie w roli konsultanta ds. globalnego obywatelstwa w West Sussex. Od 15 lat zajmuje się tematyką globalnego obywatelstwa. Jest autorką podręcznika z zakresu globalnego obywatelstwa dla szkół podstawowych. Obecnie pracuje jako wykładowca na Uniwersytecie w Chichester.

Na spotkaniu Mary zaprezentowała nam ideę edukacji włączającej, rozumianą jako prawo dziecka/człowieka do bycia innym. Należy podkreślić, że **włączanie odnosi się nie tylko do dzieci niepełnosprawnych, ale również tych, którzy narażeni są na wykluczenie i marginalizację** ze względu na: wykorzystywanie, maltretowanie, pochodzenie (dzieci uchodźców, emigrantów), wyznawaną religię, język, środowisko rodzinne (bieda, bezrobocie, sieroctwo, bezdomność).

Mary przygotowuje studentów i nauczycieli do tego, jak dawać szanse wszystkim dzieciom poprzez uwzględnianie ich różnorodnych cech i potrzeb. Jest to najefektywniejszy sposób w walce z dyskryminacją, pozwalający kreować społeczeństwo włączające z edukacją dostępną dla wszystkich.

O potrzebie takiego pojmowania edukacji włączającej przekonaliśmy się w szkole w Bogno Regis, w której powieszona na ścianie mapa pokazuje pochodzenie uczniów. Na sznureczkach łączących kraj z jego flagą przypięto nazwiska uczniów pochodzących z tego kraju.

Wielka Brytania to państwo wielu kultur, języków, kolorów skóry, wyznań, historii rodzin. W tej sytuacji problem edukacji włączającej wydaje się być tutaj szczególnie istotny.

Na spotkaniu mieliśmy okazję rozmawiać o uświadamianiu sobie sposobów postrzegania drugiego człowieka/ucznia/kolegi ze szkoły. Wiemy o nim, widzimy, że:

Spotkanie z Mary Young z Uniwersytetu w Chichester na temat edukacji włączającej w Wielkiej Brytanii

Fot. Maria Bednarska

- Ubiera się inaczej niż my.
- Jego ubrania są śmieszne, zniszczone, brudne...
- Prawdopodobnie ukradł te ubrania/ dostał je od kogoś.
- Jest brzydki.
- Jego skóra jest brązowa.
- Jest sierotą, jego rodzice zmarli na AIDS.
- Głoduje.
- Jest zbyt biedny, żeby chodzić do szkoły.

Bardzo często patrząc na człowieka, oceniamy go przez pryzmat stereotypów. Aby zdać sobie sprawę, pod jak silnym wpływem stereotypów pozostajemy, Mary zaproponowała nam ćwiczenie: pokazała nam zdjęcia różnych ludzi oraz wykaz zawodów/pozycji społecznej, które mieliśmy dopasować do otrzymanych zdjęć. To ćwiczenie, które wykonują studenci Mary, pokazało nam, jak schematycznie oceniamy ludzi, w jak dużym stopniu oceniamy ich na podstawie urody, koloru skóry, sposobu ubierania.

Jak w związku z naszymi ograniczeniami w sposobie postrzegania innych możemy promować różność i różnorodność w klasie szkolnej?

- Twórz połączenia.
- Praktykuj empatię.

- Prezentuj różnorodność.
- Ucz krytycznego myślenia.
- Kwestionuj założenia i stereotypy.
- Zachęcaj do dyskusji na tematy sporne, stosownie do wieku uczniów.

Jak tworzyć połączenia? Mary pokazała nam kilka kolejnych zdjęć osób z całego świata i zaproponowała, abyśmy wybrali sobie osobę, z którą chcielibyśmy porozmawiać. Mieliśmy zastanowić się, kim są te osoby i w jakiej sytuacji się znajdują. O czym chcielibyśmy z nimi porozmawiać, jakie pytania chcielibyśmy im zadać? Następnie wybrane przez nas osoby zostały „rozszyfrowane”. Mieliśmy okazję zdać sobie sprawę, jak po raz kolejny dalekie od rzeczywistości były nasze wyobrażenia o ludziach, których zobaczyliśmy na zdjęciach.

Na zakończenie spotkania obejrzelśmy materiały i publikacje poświęcone edukacji włączającej, wykorzystywane w pracy z uczniami oraz studentami i nauczycielami. Odnosiły się one do wszystkich obszarów wykluczenia. Kształtowanie postaw tolerancji dla wszelkiej inności jest priorytetowym zadaniem Mary oraz jej współpracowników.

Maria Myzik
ŚCDN w Kielcach

Nowoczesne kształcenie zawodowe, czyli „Edukacja zawodowa w praktyce”

*Jeżeli widzę dalej niż inni,
to tylko dlatego,
że stoję na ramionach ICT.
(parafraza słów Isaaca Newtona)*

Świętokrzyskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Kielcach realizuje w partnerstwie z Izłą Gospodarczą „Grono Targowe Kielce” i Świętokrzyskim Centrum Innowacji i Transferu Technologii Sp. z o.o. od 1 lipca 2013 r. pierwszy projekt systemowy w województwie świętokrzyskim wspierający szkoły zawodowe dla młodzieży „Edukacja zawodowa w praktyce”. Projekt realizowany jest w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, współfinansowanego z Europejskiego Funduszu Społecznego Priorytet IX „Rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach”, Działanie 9.2. „Podniesienie atrakcyjności i jakości szkolnictwa zawodowego”.

Projekt „Edukacja zawodowa w praktyce” rozpoczął się uroczystą konferencją 30 września 2013 r. w Centrum Edukacyjnym ŚCDN w Wólce Milanowskiej, na którą przybyli dyrektorzy szkół zawodowych, partnerzy i zaproszeni goście.

Bezpośrednimi adresatami naszego projektu jest 2000 uczniów i uczennic 50 szkół zawodowych dla młodzieży kształcących w branżach i specjalnościach o kluczowym znaczeniu dla rozwoju regionu świętokrzyskiego oraz 50 dyrektorów tych szkół i 200 nauczycieli przedmiotów zawodowych.

Celem głównym projektu jest rozwinięcie wybranych kompetencji kluczowych i zawodowych u 2000 uczniów z 50 szkół zawodowych województwa świętokrzyskiego, ukierunkowanych na przygotowanie do wymogów regionalnego rynku pracy z uwzględnieniem kluczowych branż regionu i innowacyjnych specjalizacji oraz rozwinięcie kompetencji zawodowych u 200 nauczycieli przedmiotów zawodowych. Cele szczegółowe projektu skierowane są na wszechstronny rozwój umiejętności i zainteresowań zawodowych 2000 uczniów szkół zawodowych województwa świętokrzyskiego, m.in. na wzrost ich umiejętności rozpoznawania swoich mocnych stron w kontekście planowania własnej kariery zawodowej i uczenia się przez całe życie, zwiększenie praktycznych umiejętności wykorzystywania nowoczesnych narzędzi ICT w procesie uczenia się z uwzględnieniem tablicy interaktywnej, platformy e-learningowej, a także wzrost zainteresowań i postaw przedsiębiorczych. Poprzez odbywane praktyki i staże zawodowe przez 1000 uczniów szkół zawodowych województwa świętokrzyskiego realizowane są cele związane ze zwiększeniem praktycznych umiejętności zawodowych niezbędnych na rynku pracy. Niezwykle ważny jest wzrost umiejętności wykorzystywania nowoczesnych narzędzi ICT u 200 nauczycieli szkół zawodowych województwa świętokrzyskiego poprzez wdrażanie projektów interdyscyplinarnych we współpracy z pracodawcami.

Projekt w liczbach

Tylko 9 szkół zdecydowało się na realizację projektu dla jednego zawodu, pozostałe szkoły (41) do projektu wprowadziły od 2 do 4 zawodów. W wyniku działań projektowych powstało 107 interdyscyplinarnych projektów szkolnych „Mój zawód – zawodem kluczowym dla regionu” obejmujących 45 zawodów, których założenia i ewaluację opracowało 185 nauczycieli. Wśród nich było 11 projektów łączących kilka zawodów w jeden projekt, np. „Technik mechanik i technik mechatronik – zawodami kluczowymi dla regionu”, „Zawody branży gastronomicznej – zawodami kluczowymi dla regionu”.

Zajęcia stacjonarne (16 godz.) oraz e-learningowe (8 godz.) przygotowujące daną grupę uczniów do pracy metodą projektu i opracowania zespołowych projektów o tematyce zawodowej prowadziło 179 nauczycieli. Odbywały się one w 123 grupach (od 20 do 6 uczniów w grupie) w zależności od liczby wybranych zawodów w danej szkole, a także ze względu na dostosowanie do możliwości organizacyjnych szkoły.

Dwa tysiące uczniów (100 grup po 20 osób) wzięło udział w 12-godzinnych warsztatach z do-

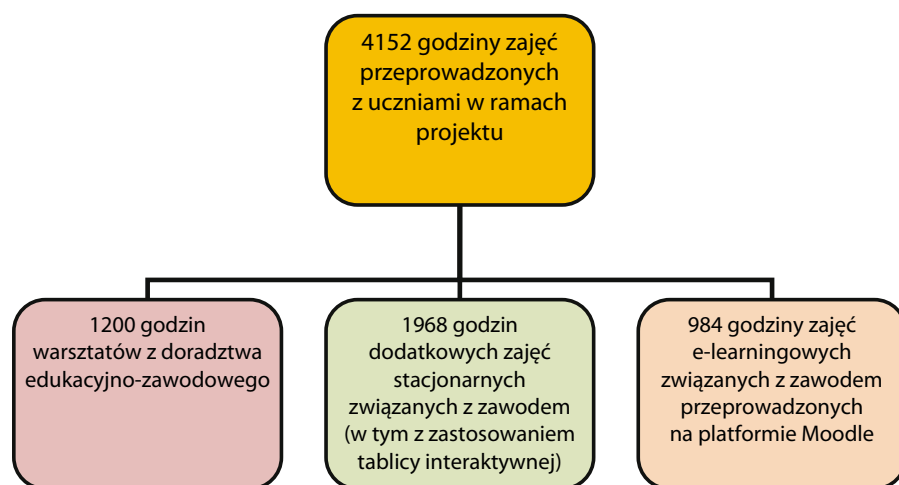
e-learningowej), a także ukierunkowane na realizację praktyk i staży zawodowych uczniów u pracodawców oraz doradztwo edukacyjno-zawodowe.

Obecnie działania projektowe powoli zbliżają się do uroczystego podsumowania w formie happeningu, który odbędzie się w czerwcu br.

Projekt „Edukacja zawodowa w praktyce” – okiem dyrektora szkoły zawodowej

*Jan Ungeheuer
– dyrektor Zespołu Szkół Ekonomicznych
im. Jana Pawła II w Staszowie*

Dzięki projektowi „Edukacja zawodowa w praktyce” mieliśmy okazję sprawdzić praktycznie, jak uczniowie przyjmą lekcje na platformie edukacyjnej. Pomimo wcześniejszych obaw, zaskoczyło nas entuzjastyczne podejście uczniów do tej formy zdobywania wiedzy. Uczniowie nie tylko zaglądali na platformie e-learningowej w trakcie zajęć, ale również wykonywali zadania i utrzymywali stały kontakt z nauczycielem za pomocą

radztwa edukacyjno-zawodowego. Podczas 1200 godzin zajęć warsztatowych prowadzonych przez psychologów i doradców zawodowych uczniowie wykorzystywali ICT w procesie poznawania siebie i planowania swojej kariery edukacyjno-zawodowej, m.in. posługiwali się tabletami oraz pakietem nowoczesnych programów komputerowych, takich jak Indywidualny Planer Kariery i test „Rozpoznawania słabych i mocnych stron”.

Szkoły zawodowe biorące udział w projekcie opracowały i wdrażają swoje programy rozwojowe ukierunkowane na wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów oraz podnoszenie jakości procesu kształcenia z wykorzystaniem narzędzi ICT (w szczególności obejmujące realizację dodatkowych zajęć prowadzonych metodą projektu z wykorzystaniem platformy

platformy tak na zajęciach, jak i w późniejszym okresie. Okazało się, że nie trzeba było „szkolnego dopingu” w postaci ocen, sprawdzania obecności, zachęt słownych itp., aby wyzwolić aktywność uczniów. Obecnie wszyscy nauczyciele są już po szkoleniach z zakresu obsługi platformy edukacyjnej, zaś część nauczycieli, widząc duże korzyści wynikające z prowadzonych lekcji e-learningowych w ramach projektu, podjęła wyzwanie tworzenia własnych kursów do szkoleń na odległość.

Wiele korzyści dla uczniów, nauczycieli i szkół wynikało z tworzenia i realizacji projektów uczniowskich. Uczniowie nauczyli się planować działania, pracować w grupie, brać odpowiedzialność za powierzone zadania, dokonywać samooceny stylu uczenia się, samooceny wiedzy i umiejętności informatycznych, a także określać swoje mocne i słabe strony. Nauczyciele mieli możliwość prak-

Gokart o napędzie elektrycznym, sterowany elektronicznie – efekt wspólnej pracy uczniów Technikum w Zespole Szkół im. S. Staszica w Staszowie

Fot. Archiwum Technikum w Zespole Szkół w Staszowie

tycznego sprawdzenia skuteczności tej metody nauczania. Projekty uczniowskie były motorem przeprowadzenia szkoleń dla wszystkich nauczycieli w szkole w zakresie wykorzystania metody projektów w procesie dydaktycznym i wyłonienia się grupy liderów, którzy chcą systematycznie wykorzystywać tę metodę w procesie zdobywania wiedzy i umiejętności.

Małgorzata Banasik-Rusak
– dyrektor Zespołu Szkół Przemysłu Spożywczego w Kielcach

Uważam, że projekt „Edukacja zawodowa w praktyce” jest bardzo przydatny. Dzięki niemu uczniowie potrafią rozpoznawać swoje mocne i słabe strony w kontekście planowania własnej kariery zawodowej oraz wykorzystywać nowoczesne narzędzia ICT w procesie uczenia się z uwzględnieniem np. tablicy interaktywnej. Nasi uczniowie nabyli praktyczne umiejętności zawodowe i stali się bardziej przedsiębiorczy, ponieważ wzięli udział w dodatkowych zajęciach dydaktycznych z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi ICT oraz warsztatach z doradztwa edukacyjno-zawodowego. Oprócz tego Technikum nr 2 w ZSPS zostało wyposażone w oprogramowanie dotyczące doradztwa zawodowego, zestawy sprzętu multimedialnego i pomoce dydaktyczne dostosowane do specyfiki zawodu, z których korzystają także uczniowie nieobjęci projektem.

Stanisław Rogala
– dyrektor Zespołu Szkół im. Oddziału Partyzanckiego AK „Jędrusie” w Polańcu

Projekt „Edukacja zawodowa w praktyce” był dla uczniów polańskiego technikum du-

żym wydarzeniem. Uczniowie uczestniczyli w różnego rodzaju zajęciach: stacjonarnych, e-learningowych rozwijających ich umiejętności zawodowe, jak również interdyscyplinarnych, np. rozpoznawania swoich mocnych stron w kontekście planowania własnej kariery. Jednak najciekawsze dla uczniów były praktyki zawodowe i staż u pracodawców, ponieważ były odpowiednio zorganizowane i przyczyniły się do sukcesu projektu. Uczniowie bardzo chętnie uczestniczyli w działaniach projektowych, wiedząc, że nagrodą będzie możliwość odbycia stażu lub praktyki w zakładzie zgodnym z ich kierunkiem kształcenia. Dzięki udziałowi naszej młodzieży w projekcie wzrosło zainteresowanie przedmiotami zawodowymi oraz zwiększyła się liczba uczniów biorących udział w różnego rodzaju olimpiadach technicznych, kółkach zainteresowań. Doposażenie pracowni specjalistycznych w sprzęt zakupiony podczas realizacji projektu poprawiło atrakcyjność zajęć oraz zwiększyło komfort pracy nauczycieli.

Projekt „Edukacja zawodowa w praktyce” jest bardzo dobrym przykładem modernizacji szkolnictwa zawodowego, ponieważ połączył praktykę z teorią i teorię z praktyką. Zwiększył zaangażowanie pracodawców w rozwój zawodowy przyszłych pracowników, pokazał pracodawcom drogę, w jaki sposób można bezpośrednio wpłynąć na jakość kształcenia zawodowego.

Jako dyrektor szkoły zawodowej jestem zadowolony z udziału mojej placówki w projekcie „Edukacja zawodowa w praktyce”, a jego efekty są już widoczne wśród uczniów i nauczycieli.

Marcin Stańczyk
– wicedyrektor Zespołu Szkół im. Marii Skłodowskiej-Curie w Ożarowie

Projekt realizowany przez ŚCDN zmobilizował uczestniczące placówki i ich kadrę do opracowania i wdrożenia nowoczesnych technik dydaktycznych w pracy z młodym człowiekiem – uczniem szkoły zawodowej. Uczniowie naszej szkoły poznali zasady pracy i nauki z wykorzystaniem nowoczesnych technik e-learningowych umożliwiających usystematyzowanie posiadanej wiedzy i zasobów poprzez łatwo dostępne testy, zadania i multimedia. Nauczyciele zorganizowali swój warsztat pracy, dostosowując go do wymagań współczesnej edukacji, która wykorzystuje w głównej mierze techniki zdalnej pracy. Szkoła wzbogaciła swą bazę o nowoczesne wyposażenie dydaktyczne, które wspiera pracę zarówno nauczycieli, jak i uczniów. Mam nadzieję, że kontakty osobiste nawiązane podczas realizacji projektu zaowocują w przyszłości realizacją innych ciekawych projektów dydaktycznych.

Jan Rybiński
– dyrektor Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 2 w Końskich

Udział w projekcie „Edukacja zawodowa w praktyce” przyniósł uczniom Technikum nr 2 w Końskich następujące korzyści:

- podniesienie wiedzy i umiejętności w zakresie kształcenia zawodowego,
- zwiększenie motywacji do kształcenia w wybranych zawodach,

dokończenie na stronie 22

Nowoczesne kształcenie zawodowe, czyli „Edukacja zawodowa w praktyce”

dokończenie ze strony 21

- poznanie nowej atrakcyjnej dla uczniów metody nauczania – e-learningu.

Korzyści dla szkoły to:

- otrzymanie wyposażenia, które po wykorzystaniu w zajęciach projektowych będzie służyło do przeprowadzania egzaminów potwierdzających kwalifikacje w zawodzie,
- otrzymanie tablicy interaktywnej (szkoła dotychczas nie posiadała takiego środka dydaktycznego),
- zapoznanie nauczycieli z zastosowaniem kształcenia na odległość.

Artur Szumielewicz

– wicedyrektor Zespołu Szkół Samochodowo-Usługowych w Skarżysku-Kamiennej

W Technikum nr 3 w Zespole Szkół Samochodowo-Usługowych w Skarżysku-Kamiennej realizowane były 3 interdyscyplinarne projekty szkolne będące częścią projektu systemowego „Edukacja zawodowa w praktyce”. Realizacja jednego z nich – „Technik żywienia i usług gastronomicznych – zawodem kluczowym dla regionu” przebiegała dwutorowo: w szkole oraz w restauracji Aramis. Bardzo aktywne uczestnictwo i zaangażowanie uczniów w tym projekcie przyczyniło się do kształtowania umiejętności ponadprzedmiotowych i zawodowych, co na pewno pomoże im w odnalezieniu się na rynku pracy. Wpłyne również na uzyskanie wyższych efektów podczas egzaminów zawodowych. Uważam, że uczniowie współpracując w zespole, osiągnęli więcej kompetencji przedmiotowych. Mieli możliwość integracji wiedzy szkolnej i pozaszkolnej uzyskanej z różnych źródeł. Młodzież biorąca udział w tym przedsięwzięciu połączyła w naturalny sposób proces nauczania z doświadczeniem i aktywnym działaniem, co zmotywowało ich do kontynuowania podjętych działań w ramach samodoskonalenia. Pozyskali również informacje o swoim przyszłym zawodzie i możliwościach zatrudnienia. Bardzo ważnym obszarem działań podjętych przez naszych uczniów było również korzystanie z nowoczesnej technologii informacyjnej, np. platformy e-learningowej i tablicy interaktywnej. To innowacyjne przedsięwzięcie edukacyjne wprowadziło nową jakość pracy w naszej szkole. Mam nadzieję, że wpłynie również na efektywność procesu kształcenia zawodowego. Bardzo serdecznie dziękujemy organizatorom tego projektu za możliwość uczestnictwa w jego realizacji. Mamy nadzieję, że będzie on kontynuowany, ponieważ jest to przedsięwzięcie bardzo innowacyjne nie tylko w zakresie edukacyjnym, ale również wychowawczym. Bardzo serdecznie dziękujemy p. Marii Krogulec-Sobowiec za ogromną cierpliwość, wyrozumiałość oraz pomoc merytoryczną.

Barbara Chrzęszcz

– szkolny koordynator projektu Technikum nr 5 w Zespole Szkół Ekonomicznych im. Oskara Langego w Kielcach

Projekt „Edukacja zawodowa w praktyce” realizowany w Zespole Szkół Ekonomicznych im. O. Langego w Kielcach nauczył młodzież, jak posługiwać się metodą projektu. Młodzież samodzielnie podejmowała decyzje dotyczące wyboru rodzaju i zakresu przedsięwzięć, rozwijała swoją osobowość. Zespołowy charakter zajęć pozwolił na współpracę i współdziałanie, integrując zespół. Zastosowanie metody projektu ułatwiło realizację przedsięwzięcia od pomysłu poprzez wdrożenie aż do analizy efektów.

Szkoła otrzymała sprzęt informatyczny i tablicę interaktywną, co pozwoli nam na nowoczesne prowadzenie zajęć. Kontakty uczniów z różnymi instytucjami, zakładami pracy, biurami turystycznymi, hotelami pozwoliły uczniom rozwinąć umiejętności, które wykorzystają w dorosłym życiu zawodowym i będą sprzyjać postawom przedsiębiorczym.

Andrzej Bilewski

– dyrektor Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 1 w Busku-Zdroju

Nasi uczniowie dzięki projektowi „Edukacja zawodowa w praktyce” rozwinęli umiejętności kluczowe, takie jak współdziałanie w grupie i dzielenie się wiedzą. Dzięki kontraktom z pracodawcami (m.in. podczas stażu i praktyk zawodowych) nabyli doświadczenie i wiele umiejętności praktycznych. Uczniowie zdobyli także nowe umiejętności w zakresie wykorzystania technologii informacyjnej poprzez zajęcia na platformie e-learningowej oraz zajęcia z tablicą interaktywną.

Szkoła nasza została wyposażona w sprzęt komputerowy oraz tablicę interaktywną. To, co jest bardzo ważne – udział w Projekcie przyczynił się do poprawy wizerunku szkoły w środowisku.

Izabela Andruszkiewicz

– wicedyrektor Specjalnego Ośrodka Szkolno-Wychowawczego dla Niepełnosprawnych Ruchowo w Busku-Zdroju

Realizacja projektu „Edukacja zawodowa w praktyce” przyniosła wiele korzyści szkołom zawodowym funkcjonującym w SOSW. Dzięki projektowi uzyskaliśmy pomoce dydaktyczne, które pozwalają prawidłowo realizować nową podstawę programową kształcenia zawodowego i ogólnokształcącego oraz właściwie przygotować stanowiska egzaminacyjne. Nauczyciele biorący udział w projekcie nabyli umiejętność wykorzystania platformy e-learningowej w kształceniu młodzieży. Przygotowane przez nich poradniki metodyczne zostały opublikowane. Ma to ogromne znaczenie dla ich rozwoju zawodowego. Młodzież miała możliwość wzięcia udziału w warsztatach edukacyjno-zawodowych oraz

zajęciach e-learningowych. Umiejętność korzystania z zajęć e-learningowych jest szczególnie ważna dla młodzieży niepełnosprawnej. Bardzo ważny był ich udział w praktykach i stażach u pracodawców, dzięki czemu mieli możliwość zweryfikowania wiedzy i umiejętności wyniesionych ze szkoły w realnych warunkach.

Urszula Jaworska

– wicedyrektor Zespołu Szkół nr 2 w Ostrowcu Świętokrzyskim

Projekt „Edukacja zawodowa w praktyce” spełnił oczekiwania uczniów i nauczycieli biorących w nim udział. Najbardziej cenne – moim zdaniem – były praktyki i staże zawodowe uczniów w firmach branżowych. Młodzież zapoznała się z rzeczywistymi warunkami pracy i zweryfikowała swoje wyobrażenia na temat przyszłego zawodu.

Pomoce branżowe zakupione w ramach projektu unowocześniły pracownię przedmiotową. Mam nadzieję, że tego typu przedsięwzięcia będą realizowane w przyszłości, gdyż uatrakcyjnią ofertę szkoły.

Jolanta Mizio

– dyrektor Zespołu Szkół Zawodowych w Odonowie

Uczniowie Technikum im. Władysława Grabskiego w Odonowie chętnie uczestniczyli w projekcie „Edukacja zawodowa w praktyce”. Stworzono im szansę na ciekawe i rozwijające zajęcia dodatkowe z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi ICT, ukazano możliwości wykorzystania swoich predyspozycji zawodowych do kształtowania własnej kariery zawodowej, stworzono szansę na bliższe poznanie specyfiki swojego zawodu na praktykach zawodowych i stażach. Trwałą wartością są opracowania nauczycieli dotyczące pracy metodą projektu, przykładowe scenariusze lekcji z przedmiotów zawodowych. Cenne, dające szansę na długotrwałe efekty projektu jest wzbogacenie naszej szkoły o pomoce dydaktyczne – wyposażenie pracowni komputerowej.

Wiesław Piech

– dyrektor Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych nr 3 we Włoszczowie

Korzyści z uczestnictwa w projekcie „Edukacja zawodowa w praktyce” były wielorakie. Na pierwszym miejscu postawiłbym wzrost kompetencji zawodowych młodzieży dzięki dodatkowym zajęciom pozalekcyjnym, a szczególnie praktycznym. Uczniowie odbyli praktyki zawodowe i staż u pracodawców, co zwiększyło ich szanse na zatrudnienie oraz uczyniło atrakcyjniejszymi na rynku pracy. Ponadto szkoła pozyskała najnowsze pomoce dydaktyczne, które będą szczególnie przydatne w prowadzeniu lekcji oraz podczas egzaminu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe. Zawsze chętnie korzystamy z takich ofert edukacyjnych.

Maria Krogulec-Sobowiec
kierownik projektu

Kształcenie uczniów branży budowlanej

– doświadczenia z wizyty w Niemczech

W sierpniu 2014 roku 21 nauczycieli z Zespołu Szkół Zawodowych nr 1 i nr 3 w Kielcach oraz z Centrum Kształcenia Praktycznego w Staszowie, uczących przedmiotów zawodowych o kierunkach budowlanych, mogło podnieść kwalifikacje zawodowe, uczestnicząc w stażu w Ośrodku Szkoleniowym w Brandenburgu w ramach projektu „Europejskie standardy szkolenia zawodowego w budownictwie na przykładzie Systemu Niemieckiego”. Projekt był realizowany przez ZSZ nr 1 w Kielcach dzięki środkom Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach programu „Uczenie się przez całe życie”. Instytucją partnerską był Zakład Promowania Kształcenia Zawodowego Berlina – Brandenburgii w Poczdamie.

Pięciodniowa wizyta w Niemczech dostarczyła nauczycielom wielu nowych informacji o **dualnym systemie nauczania w szkolnictwie zawodowym**. W ogromnym skrócie polega ona na tym, że w trakcie 3-letniego cyklu kształcenia uczeń kształci się jednocześnie w trzech miejscach równocześnie, tzn.: pracuje w zakładzie pracy, z którym wcześniej podpisał umowę o pracę, doskonalą swoje umiejętności praktyczne w pozazakładowym Centrum Kształcenia Zawodowego i uczy się w szkole przedmiotów teoretycznych, które są ściśle związane z wykonywaniem przyszłego zawodu. Uczeń w całym cyklu nauczania pobiera wynagrodzenie i przysługują mu przywileje pracownicze, m.in. urlop.

Po zakończonym stażu w Niemczech zdecydowaliśmy się na udoskonalenie organizacji pracy z uczniem. Obserwacja stanowisk w Centrach Kształcenia w Niemczech stała się podstawą do wizualizacji i realizacji zmian w warsztacie szkolnym. Polegało to między innymi na przebudowie istniejących stanowisk szkoleniowych i dostosowaniu ich do wymagań według nowej podstawy programowej. Dodatkowo stanowiska te zostały doposażone w nowy sprzęt i narzędzia. Został również opracowany pilotażowy sposób oceniania według systemu niemieckiego, na podstawie którego przeprowadzono lekcje pokazowe dla nauczycieli naszego warsztatu szkolnego. Na zajęciach praktycznych nasi uczniowie dodatkowo korzystają z ćwiczeń i zadań, które są wykorzystywane również przez młodzież niemiecką w Centrach Kształcenia. Wszystkie te zmiany mają na celu podwyższenie jakości kształcenia i ukierunkowanie myślenia uczniów na możliwości, jakie mają przed sobą w przyszłym życiu zawodowym. Ponieważ od kilkudziesięciu lat nasza szkoła posiada kontakt z różnymi firmami i przedsiębiorstwami na terenie województwa świętokrzyskiego, nasi uczniowie branży budowlanej w swoim harmonogramie zajęć praktycznej nauki zawodu mają uwzględnione godziny, w czasie

Nauczyciele przedmiotów zawodowych o kierunkach budowlanych podczas stażu w Ośrodku Szkoleniowym w Brandenburgu
Fot. Archiwum ZSZ nr 1 w Kielcach

których mogą szkolić swoje umiejętności w rzeczywistych warunkach, tzn. na terenie danego przedsiębiorstwa, natomiast część godzin praktycznej nauki zawodu odbywa się w warsztacie szkolnym. Zainspirowani wiedzę zdobytą w Centrach Kształcenia Zawodowego w Niemczech na lekcjach przedmiotów zawodowych oraz na zajęciach praktycznych nauczyciele wprowadzili w swoim cyklu nauczania tzw. **złożone zadania z branży budowlanej**. Polegają one na tym, że uczniowie wykonując zadanie, rozszerzają swoje umiejętności z danej kwalifikacji, np. na fragmentcie wykonanego przez nich muru ćwiczą tynkowanie, ocieplanie, układanie płytek. Pozwala to uczniowi przy wykonywaniu jednego zadania poszerzyć lub utrwalić swoją wiedzę i umiejętności z kilku dziedzin z danej kwalifikacji.

W trakcie pobytu w Niemczech zostały podjęte rozmowy o dalszej współpracy pomiędzy Zespołem Szkół Zawodowych nr 1 a Ośrodkiem Kształcenia Zawodowego w Brandenburgu, Poczdamie i we Frankfurcie. Podstawą do dalszej współpracy z tymi ośrodkami i kontynuacji nauki jest znajomość języka niemieckiego w stopniu komunikatywnym z elementami słownictwa zawodowego. W związku z tym zapoznano młodzież i ich rodziców z możliwością dalszej edukacji w Niemczech. Zorganizowano w szkole grupę językową dla uczniów pragną-

cych dodatkowo szkolić się w zakresie języka niemieckiego ze słownictwem zawodowym. Zgłoszono naszą młodzież do konkursu organizowanego przez Wydawnictwo NOWA ERA w ramach „Projektu z klasą” pt. „Wielojęzyczny zawodowiec”. Zdecydowaliśmy się także na udział w pilotażowym projekcie Świętokrzyskiego Centrum Doskonalenia Nauczycieli pod nazwą Szkolne Inkubatory Dwujęzyczności.

Podsumowując udział w projekcie „Europejskie standardy szkolenia zawodowego w budownictwie na przykładzie Systemu Niemieckiego”, możemy stwierdzić, że – jak mawia Jacek Walkiewicz – podróż kształcąca wykształconych. Jeśli wynikiem szkolenia się nauczycieli w ramach wizyt zagranicznych jest, oprócz profesjonalnej refleksji, zmiana wprowadzana w ich codziennej pracy oraz w funkcjonowaniu szkoły jako organizacji, to czas i pieniądze wykorzystane na taki model uczenia się nie idą na marne. Warto więc rozszerzać szkolny horyzont, mierząc się już dziś z wyzwaniami przyszłego rynku pracy, na którym granice terytorialne nie będą granicami mentalnymi dla dzisiejszych uczniów, a jutrzejszych pracowników.

Jerzy Bąk – koordynator projektu
Małgorzata Jarońska, Krystyna Miernik,
Monika Podkowa, Elżbieta Pozłótka,
Aneta Sałata – zespół projektowy

Świetlica szkolna – organizacja i planowanie w świetle nowych przepisów prawa

Świetlica szkolna jest integralną częścią szkoły i podlega wszystkim zasadom i normom prawnym dotyczącym jej funkcjonowania. Uzupełnia i wspomaga jej pracę w realizacji funkcji opiekuńczo-wychowawczej, we wszystkich obszarach: opieki, wychowania, dydaktyki, profilaktyki oraz działań korekcyjno-kompensacyjnych.

Zapotrzebowanie społeczne na świetlice wciąż wzrasta z uwagi na obniżony wiek rozpoczynania obowiązków szkolnych uczniów szkół podstawowych, wydłużający się czas pracy rodziców oraz rozpowszechniający się model współczesnej rodziny 2+1, który nie sprzyja kształtowaniu prospołecznej postawy. Obecnie świetlica dla wielu dzieci jest jedynym miejscem ważnych dla nich spotkań, zabaw i kontaktów z rówieśnikami.

Jak funkcjonują współczesne świetlice szkolne? Czy zaspokajają w pełni potrzeby uczniów? Czy funkcjonują zgodnie z obowiązującym prawem? Te pytania stają się szczególnie ważne i aktualne w związku z nowymi przepisami prawa dotyczącymi pracy świetlicy szkolnej.

Obecnie zasady funkcjonowania świetlic reguluje ustawa z dnia 24 kwietnia 2014 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty (Dz. U. z 2014 r., poz. 642). Głównym impulsem do zmiany pracy świetlic było zapewnienie jakościowo lepszej opieki świetlicowej w szkołach, szczególnie dla uczniów najmłodszych, w związku z obniżeniem wieku realizacji obowiązku szkolnego dzieci sześciolatków.

Zgodnie z przepisami znowelizowanej ustawy dyrektor szkoły podstawowej oraz szkoły prowadzącej kształcenie specjalne ma obowiązek zapewnić zajęcia świetlicowe uczniom, którzy muszą dłużej przebywać w szkole ze względu na czas pracy ich rodziców (prawnych opiekunów), organizację dojazdu do szkoły lub inne okoliczności wymagające zapewnienia opieki w szkole.

Według Ministerstwa Edukacji Narodowej, jeśli w jakiejś szkole nie ma świetlicy, a rodzice chcą, aby była, to oznacza, że dochodzi do złamania prawa. Z raportu ZNP wynika, że w ponad 21 proc. szkół podstawowych i niemal 31 proc. gimnazjów nie działają świetlice, co oznacza, że co piąta szkoła podstawowa i co trzecie gimnazjum nie zapewnia opieki świetlicowej swoim uczniom.

Organ prowadzący jest zobowiązany do zapewnienia miejsc w świetlicy dla wszyst-

kich uczniów szkoły spełniających warunki określone w ustawie. Świetlica jest integralną częścią szkoły, a zatem organ prowadzący szkołę publiczną (art. 5 ust. 7 i art. 5a ust. 2 ustawy o systemie oświaty) ma obowiązek zapewnienia warunków kadrowych, lokalowych, materialnych i organizacyjnych dla jej funkcjonowania, tak jak dla innych części szkoły. Art. 5 ust. 7 ustawy o systemie oświaty stanowi, że organ prowadzący szkołę odpowiada za jej działalność, a podstawowe zadanie organu to zapewnienie warunków działania szkoły, w tym bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki oraz wyposażenie szkoły w pomoce dydaktyczne i sprzęt niezbędny do pełnej realizacji zadań statutowych szkoły.

Znowelizowana ustawa ogranicza liczbę uczniów na zajęciach świetlicowych – **pod opieką jednego nauczyciela nie może pozostawać więcej niż 25 uczniów**. W przypadku szkół specjalnych, integracyjnych oraz oddziałów integracyjnych i specjalnych zorganizowanych w szkołach ogólnodostępnych liczba uczniów, którzy na zajęciach świetlicowych pozostają pod opieką jednego nauczyciela odpowiada liczbie uczniów wymaganej dla oddziału specjalnego lub integracyjnego. Wymogi te z kolei opisane są w Rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutowych publicznych przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. Nr 61, poz. 624).

Dla niektórych uczniów i rodziców świetlica szkolna to wciąż miejsce, w którym dzieci nie robią niczego pożytecznego. Z przeprowadzonych w ubiegłym roku kontroli wynika, że dużymi problemami wielu świetlic są: hałas, przepełnione sale i brak organizacji pracy z dziećmi. Myślę jednak, że taki obraz jest jednak krzywdzący w stosunku do wielu świetlic, ponieważ mimo faktycznie trudnych warunków szkoły znalazły różnorodne rozwiązania, aby poprawić jakość opieki świetlicowej. Znacząca większość świetlic szkolnych jest miejscem, gdzie odbywa się wiele ciekawych, często niekonwencjonalnych zajęć. Dzieci lubią przebywać na świetlicy i chętnie korzystają z bogatej, atrakcyjnej oferty edukacyjnej.

Znowelizowane przepisy ustawy wprowadzają obowiązek stosowania w pracy świetlicy różnorodnych zajęć uwzględniających potrzeby edukacyjne oraz rozwojowe dzieci i młodzieży, a także ich możliwości psychofizyczne. Świetlica powinna

oferować w szczególności zajęcia rozwijające zainteresowania uczniów, zajęcia zapewniające prawidłowy rozwój fizyczny oraz możliwość odrabiania lekcji.

Czas pobytu ucznia w świetlicy bywa bardzo zróżnicowany. Niezależnie od liczby godzin spędzonych na świetlicy, pobyt ucznia w świetlicy jest bezpłatny. Wszystkie zmiany dotyczące pracy świetlicy stosuje się także do gimnazjów, jeżeli zachodzi potrzeba zapewnienia zajęć świetlicowych.

Znowelizowana ustawa w art. 7. ust. 1e. wprowadza możliwość zatrudnienia w szkole podstawowej, w tym specjalnej i integracyjnej, **asystenta wychowawcy świetlicy**, na zasadach określonych w Kodeksie pracy. Będzie on wykonywał prace w oparciu o jedną z umów o pracę przewidzianą w Kodeksie pracy, czyli:

- umowę na czas nieokreślony,
- umowę na czas określony,
- umowę na czas wykonywania pracy.

Każdą z tych umów może poprzedzać umowa z asystentem na okres próbny. Asystentowi przysługują wszystkie uprawnienia pracownicze (urlop wypoczynkowy, bezpłatny, macierzyński, wychowawczy). Umowa może być rozwiązana w każdym czasie przez każdą ze stron z zachowaniem zasad rozwiązywania tego typu umów.

Asystent musi posiadać wykształcenie co najmniej na poziomie wymaganym do zajmowania stanowiska nauczyciela w szkole podstawowej oraz legitymować się przygotowaniem pedagogicznym. Do jego zadań należy wspieranie wychowawcy świetlicy w prowadzeniu zajęć dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych.

Obowiązki oraz rozkład w 40-godzinny tygodniowy wymiarze czasu pracy ustala dyrektor szkoły na podstawie potrzeb wynikających z zadań realizowanych w konkretnej placówce przez nauczyciela.

Obowiązki asystenta to:

- przestrzeganie harmonogramu pracy ustalonego przez dyrektora,
- respektowanie przepisów regulujących pracę szkoły oraz sumienne wypełnianie powierzonych mu obowiązków.

Wszystkie powierzone zadania wykonuje wyłącznie pod kierunkiem wychowawcy świetlicy.

Z punktu widzenia organizacji szkoły i pracy nauczyciela zajęcia świetlicowe mogą być realizowane:

- w ramach obowiązkowych zajęć nauczyciela wychowawcy świetlicy (art. 42 ust. 3 Karty Nauczyciela) – pensem

Liczby uczniów na podstawie rozporządzenia wynoszą obecnie:

I. Oddział szkoły integracyjnej oraz oddział integracyjny w szkole ogólnodostępnej

– od 15 do 20, w tym od 3 do 5 uczniów niepełnosprawnych.

II. Oddział szkoły specjalnej oraz oddział specjalny w szkole ogólnodostępnej

Dla uczniów:

- niesłyszących i słabosłyszących – od 6 do 8;
- niewidomych i słabowidzących – od 8 do 10;
- z chorobami przewlekłymi – od 10 do 16 (dotyczy szkół specjalnych zorganizowanych w podmiotach leczniczych, których funkcjonowanie reguluje Rozporządzenie MEN z dnia 8 marca 2013 r. w sprawie organizacji kształcenia oraz warunków i form realizowania specjalnych działań opiekuńczo-wychowawczych w przedszkolach i szkołach specjalnych, zorganizowanych w podmiotach leczniczych i jednostkach pomocy społecznej (Dz. U. z 2013 r., poz. 380);
- z zaburzeniami psychicznymi – od 6 do 8;
- z niepełnosprawnością ruchową, w tym z afazją – od 8 do 12;
- z upośledzeniem umysłowym w stopniu lekkim – od 10 do 16;
- z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym lub znacznym – od 6 do 8;
- z autyzmem, w tym z zespołem Aspergera, z niepełnosprawnościami sprzężonymi – od 2 do 4;
- niedostosowanych społecznie, zagrożonych niedostosowaniem społecznym – od 10 do 16.

26 godzin i ewentualnych godzin ponadwymiarowych;

- w ramach obowiązkowych zajęć nauczyciela realizującego zajęcia na różnych stanowiskach, np. nauczyciela przedmiotu i nauczyciela wychowawcy świetlicy szkolnej – pensum określa organ prowadzący (art. 42 ust. 7 pkt 3 Karty Nauczyciela);
- w ramach godzin do dyspozycji dyrektora szkoły i opieki świetlicowej w wymiarze określonym w art. 42 ust. 2 pkt 2 lit. a Karty Nauczyciela – 2 godziny w tygodniu.

Możliwość zatrudnienia każdego nauczyciela szkoły do prowadzenia zajęć świetlicowych daje dyrektorowi większe możliwości dysponowania czasem pracy wszystkich nauczycieli, przy jednoczesnym zapewnieniu podstawowej opieki uczniowi podczas jego pobytu w szkole. Jednak ze względu na dobro i bezpieczeństwo uczniów nie jest wskazane, aby zajęcia świetlicowe były organizowane wyłącznie z tzw. godzin karcianych. Jeśli dyrektor zdecyduje, aby dziećmi zajmowali się rotacyjnie nauczyciele przedmiotowi, trudno wówczas o jednolitą wizję działania świetlicy, planowe działanie i wysoką jakość pracy świetlicy. Przy takich rozwiązaniach świetlica staje się po prostu „przechowalnią”.

Godziny do dyspozycji dyrektora szkoły mogą poszerzać i uatrakcyjnić ofertę zajęć świetlicowych. Praca nauczyciela świetlicy może odbywać się równocześnie z pracą innego nauczyciela realizującego pensum lub godziny, o których mowa w art. 42 ust. 2 pkt 2 lit. a Karty Nauczyciela.

Dzieci sześciolatnie w świetlicy szkolnej – zalecane rozwiązania organizacyjne

Po wprowadzeniu decyzji o obniżeniu wieku szkolnego szkoły zobowiązane zostały do zmiany organizacji pracy świetlicy oraz dostosowaniu warunków świetlicowych do możliwości i potrzeb uczniów sześciolatków.

Zaleca się następujące rozwiązania organizacyjne:

- zajęcia świetlicowe dzieci sześciolatków powinny odbywać się w osobnej sali, z grupą jednorodną wiekowo – czasami może to być ich klasa lub inna wolna sala lekcyjna;
- dziećmi powinien zajmować się jeden wychowawca, ewentualnie jak najmniejsza grupa nauczycieli;
- z uwagi na większą męczliwość i potrzeby psychoruchowe młodszych dzieci dobrze jest wygospodarować miejsce do odpoczynku oraz zabaw ruchowych;
- dostosować stoły i krzesła do wzrostu dzieci;
- świetlice dla sześciolatków powinny mieć (jeśli to możliwe) osobne wejście, zaleca się także, by przebywały w nich mniejsze liczebnie grupy, nad którymi czuwa dodatkowy nauczyciel.

Metody i formy zajęć świetlicowych powinny być dostosowane do potrzeb i możliwości sześciolatków:

- metodyka zajęć świetlicowych zakłada wprowadzenie takich metod i form pracy, które wspomagają rozwój dzieci w zakresie wszystkich obszarów edukacyjnych;

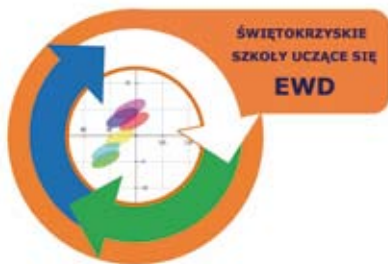
- propozycje metodyczne powinny być na tyle ciekawe i atrakcyjne, aby dzieci chętnie w nich uczestniczyły;
- dominującą formą aktywności jest zabawa – podejmowana spontanicznie i dobrowolnie, bogata w nieoczekiwane i tajemnicze sytuacje, cechująca się fikcyjnością, wyzwalająca dużo radości i zadowolenia;
- zajęcia świetlicowe należy dostosowywać do percepcji ucznia sześciolatniego;
- rozwój motoryczny należy stymulować dzięki zabawom w salach do zajęć psychoruchowych oraz poprzez zabawy na świeżym powietrzu;
- zajęcia zaplanowane dla sześciolatków nie powinny przekraczać 30 minut, bo jest to optymalny czas koncentracji ich uwagi;
- wychowawca świetlicy, pod opiekę którego trafi dziecko sześciolatnie, powinien zapoznać się z podstawą programową wychowania przedszkolnego, aby wiedzieć, jakie umiejętności powinien nabyć absolwent przedszkola, oraz podstawą programową I etapu edukacyjnego szkoły podstawowej, aby poznać obszary, w których powinien wspierać edukację dziecka;
- wychowawcy powinni pomagać dzieciom w odrabianiu zadań domowych. W świetlicy szkolnej:
- nie realizuje się podstawy programowej,
- nie obowiązują programy nauczania,
- nie stosuje się oceniania szkolnego ani pracy w systemie szkolno-lekcyjnym,
- praca w świetlicy wymaga planowych i celowych zajęć.

Dyrektor szkoły ponosi odpowiedzialność za właściwą organizację opieki świetlicowej oraz jej jakość, a także właściwe prowadzenie i przechowywanie dokumentacji przebiegu nauczania, działalności wychowawczej i opiekuńczej. Ważne miejsce w pracy szkoły zajmuje dokumentacja potwierdzająca funkcjonowanie i organizację pracy świetlicy (m.in. regulamin pracy świetlicy szkolnej, regulamin przyjmowania i odbierania dzieci z klas I–III, plan pracy, dzienniki zajęć świetlicowych).

Znowelizowana ustawa o systemie oświaty obowiązuje dyrektora szkoły do zapewnienia opieki zajęć świetlicowych zainteresowanym uczniom. To dla niego duże wyzwanie wymagające wielu kompetencji organizacyjno-metodycznych, ale także wsparcia finansowego organu prowadzącego szkołę.

Opracowanie:
Krystyna Stępień
ŚCDN w Kielcach

Świętokrzyskie szkoły uczą się EWD

Kiedy chmura kolorowych punktów stanie się dla nich wynikami uczniów, a w rozmowach zaczną używać pojęć: skala 100:15, przedział ufności, uprzednie osiągnięcia uczniów, wyniki przewidywane i uzyskane – są gotowi do wykonania kolejnego kroku. Nauczyciele i dyrektorzy szkół zainteresowani efektywnością kształcenia szkoły wiedzą, że zrozumienie założeń metody EWD i specyficznego dla niej sposobu komunikowania wyników egzaminu to dopiero początek pracy. Rozumieją, że nie wystarczy przeszkolić jednego czy nawet kilku nauczycieli, żeby umieli posługiwać się Kalkulatorem EWD, bo przygotowane przez nich wykresy i sformułowane wnioski muszą zrozumieć wszyscy nauczyciele, jedynie wtedy jest szansa na wykonanie kolejnego kroku, przejście do następnego etapu analizy wyników egzaminu.

We wrześniu 2014 roku Świętokrzyskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli zaproponowało dziesięciu szkołom województwa świętokrzyskiego przystąpienie do autorskiego programu Świętokrzyskie Szkoły Uczące się EWD. Program zainaugurowany został konferencją z udziałem Zespołu EWD (Wólka Milanowska, 24 września 2014 r.), na którą zaproszono ponad stu uczestników. Szczególnie zainteresowani udziałem w spotkaniu byli dyrektorzy szkół podstawowych, ponieważ dla szkół tego typu w tym roku po raz pierwszy udostępniony został Kalkulator EWD. Jednak część z nich, mimo chęci, nie mogła zgłosić szkoły do Programu. W przeciwieństwie do gimnazjów dane do Kalkulatora EWD SP muszą być bowiem przygotowane w szkole, na podstawie informacji o wynikach OBUT każdego ucznia. Jeśli szkoła takich informacji nie przechowuje, metoda EWD jest dla niej niedostępna.

Wykorzystujący EWD uczestnicy Programu mogli dowiedzieć się, jakie efekty przyniosła ich praca włożona w kształcenie umiejętności uczniów sprawdzanych na egzaminie zewnętrznym. To najważniejszy cel metody EWD. Nie można go osiągnąć, analizując surowe wyniki uczniów, bo na nie, poza czynnikami szkolnymi, wpływają zasoby uczniów na wejściu, czyli ich wiedza i umiejętności z poprzedniego etapu edukacyjnego, czynniki indywidualne oraz środowiskowe.

Nauczyciele i dyrektorzy SP przekonali się też, że wiarygodność szacowania EWD zale-

ży od rzetelności oceny prac uczniów na obu egzaminach, których wyniki brane są w tej metodzie pod uwagę. W przypadku EWD SP jest to oceniany przez zewnętrznych egzaminatorów sprawdzian po klasie VI i sprawdziany w szkole OBUT. Dlatego w rozmowach na temat ewaluacyjnej wartości wskaźników EWD mocno akcentowano wagę odpowiedniej organizacji pracy komisji nadzorującej egzaminy zewnętrzne oraz procesu oceniania prac egzaminacyjnych uczniów, także klas III w badaniu OBUT.

W każdej szkole odbyły się dwa spotkania. Ich cele i przebieg uzależniono od poziomu wiedzy nauczycieli na temat edukacyjnej wartości dodanej i rodzaju wsparcia, jakiego potrzebowali, żeby przeprowadzić analizę wyników egzaminu.

edukacyjne są zorganizowane w sposób sprzyjający uczeniu się. Jeśli jego charakterystykę potraktuje się jako opis zadań dla nauczycieli (lub podstawę pedagogicznego kontekstu uczenia się uczniów), to pytania służące wyjaśnieniu efektów kształcenia w szkole brzmieć będą:

- Czy nauczyciele dostosowują metody pracy do potrzeb ucznia, grupy, oddziału?
- Jak przebiega w szkole proces kształtowania umiejętności uczenia się uczniów?
- Czy uczniowie znają cele uczenia się i oczekiwania nauczycieli?
- Czy atmosfera na lekcjach sprzyja uczeniu się?
- Jak nauczyciele budują motywację uczniów do aktywnego uczenia się?

Dyrektorzy i nauczyciele ze świętokrzyskich szkół podstawowych i gimnazjów podczas konferencji „EWD dla szkół podstawowych i gimnazjów”. Centrum Edukacyjne ŚCDN w Wólce Milanowskiej, 24 września 2014 r. Fot. Martyna Głębocka

Z naszych obserwacji wynika, że większym wyzwaniem dla szkół niż zrozumienie zasad szacowania i komunikowania wyników metodą EWD oraz interpretacji wykresów jest wyjaśnienie wyników egzaminu, czyli przeprowadzenie analizy kontekstowej. W przypadku EWD, która z założenia jest miarą wkładu szkoły w końcowe wyniki uczniów, skupić się należy na czynnikach pedagogicznych. Ważną, ale rzadko dostrzeganą przez szkoły wskazówkę, ułatwiającą wykonanie tego kroku, zawiera wymaganie nr 11 w rozporządzeniu MEN w sprawie nadzoru pedagogicznego: Szkoła [...] organizując procesy edukacyjne, uwzględnia wnioski z analizy sprawdzianu, egzaminu gimnazjalnego, egzaminu maturalnego [...], odsyłające wprost do wymagania nr 2 tego rozporządzenia: Procesy

- Jak wspierają ich w trudnych sytuacjach?
- Czy udzielają uczniom informacji zwrotnej o ich postępkach?
- Czy osiągnięcia uczniów oceniane są w taki sposób, aby pomagać im uczyć się i planować własny rozwój?
- W jaki sposób nauczyciele ułatwiają uczniom powiązanie różnych dziedzin wiedzy i jej wykorzystanie?
- Czy uczniowie mogą wpływać na sposób organizowania i przebieg procesu uczenia się?

Wspólna rozmowa wszystkich nauczycieli, której celem będą odpowiedzi na tak postawione pytania doprowadzić może do konkluzji dotyczących zmian w organizacji procesów edukacyjnych determinujących efekty kształ-

cenia na poziomie całej szkoły lub w praktyce nauczycieli konkretnych przedmiotów. Może też ujawnić konieczność przeprowadzenia badania wewnętrznego, aby dowiedzieć się, jak poszczególne procesy edukacyjne wpływają na uczenie się wszystkich uczniów czy tych grup uczniów, których efektywność kształcenia nie jest dla szkoły satysfakcjonująca, np. uczniów z wysokimi osiągnięciami uprzednimi. W rozmowie tej powinien uczestniczyć dyrektor szkoły.

Warto założyć, że poprawnie sformułowane wnioski z analizy wyników egzaminu to odpowiedzi na główne pytania sformułowane podczas analizy (jak jest? dlaczego tak jest?). Rekomendacje zaś to uzgodnienia dotyczące sposobu uwzględnienia wniosków z analizy w organizacji procesów edukacyjnych (co zrobimy, skoro wiemy, jak jest?). Z nich trzeba wyprowadzić konkretne, określone w czasie, działania nauczycieli. Ta sama rekomendacja sformułowana w różnych szkołach, może zostać przełożona na inne działania. Dział się tak będzie dlatego, że np. uzgodnienie, aby szukać sposobów efektywniejszego kształcenia uczniów z wysokimi osiągnięciami uprzednimi lub decyzja, aby współpraca między nauczycielami edukacji wczesnoszkolnej i klas IV–VI była ściślejsza, w każdej szkole może wypływać z innych przyczyn. Informować o nich będą wnioski z analizy wyników.

Bez względu na to, z jakich metod korzysta szkoła, analiza wyników egzaminu musi prowadzić do formułowania wniosków i rekomendacji, na podstawie których nauczyciele planują i podejmują działania. Zaś działania prowadzone przez szkołę powinny być monitorowane i analizowane, a w razie potrzeby modyfikowane.

8 stycznia 2015 roku w ŚCDN odbyło się spotkanie szkół uczestniczących w Programie dotyczące monitorowania przez nie działań. Zależało nam na tym, żeby nauczyciele precyzyjnie określali cele monitorowania, bo one pomagają ustalić odpowiedzi na kolejne pytania: kto od kogo, jak często i w jaki sposób będzie zbierał informacje? Podkreślaliśmy, jak ważna w monitorowaniu jest wymiana informacji i doświadczeń, którą również należy zaplanować. W maju br. będziemy rozmawiać o tym, jakie efekty przyniosły wdrożone działania.

Zadania dyrektora szkoły w procesie analizy i wykorzystywania wyników egzaminu w szkole:

- Zapewnić wszystkim nauczycielom możliwość zdobycia wiedzy na temat metod analizy wyników egzaminów zewnętrznych, w tym EWD.
- Uzgodnić z nauczycielami przebieg procesu analizy i wykorzystywania wyników egzaminu w szkole i ich rolę w tym procesie.
- Uczestniczyć w szkoleniach oraz spotkaniach nauczycieli służących analizie wyników.
- Wspierać nauczycieli we wdrażaniu działań i czuwać nad ich monitorowaniem.
- Przeprowadzić ich ewaluację.

Program Świętokrzyskie Szkoły Uczące się EWD realizują: **Bożena Kula i Maria Myzik.**

ERASMUS+ w województwie świętokrzyskim

Spotkanie informacyjne dla nauczycieli na temat współpracy międzynarodowej w ramach programu ERASMUS+ prowadzi Izabela Krzak-Borkowska
Fot. Martyna Głębocka

1 stycznia 2014 r. na mocy Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1288/2013 z dnia 11 grudnia 2013 r. wszedł w życie Erasmus+, unijny program na rzecz kształcenia, szkolenia, młodzieży i sportu. Erasmus+ jest następcą dotychczasowego programu LLP – „Uczenie się przez całe życie” i obejmuje nową perspektywę finansowania na lata 2014–2020. W ramach programu Erasmus+ zarówno szkoły, jak i organizacje edukacyjne działające w krajach UE mogą realizować projekty o charakterze międzynarodowym.

Wychodząc naprzeciw oczekiwaniom szkół w województwie świętokrzyskim, od września 2014 roku Świętokrzyskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli w Kielcach rozpoczęło realizację cyklu bezpłatnych spotkań informacyjnych w powiatach, jak również konsultacji indywidualnych dla szkół na temat zasad realizacji projektów w programie Erasmus+ Edukacja Szkolna (SE) oraz Kształcenie i Szkolenie Zawodowe (VET) w latach 2014–2020.

W ramach konsultacji szkoły uzyskują wsparcie dotyczące:

- aktualnych wymogów formalnych aplikowania w programie Erasmus+;
- możliwości uzyskania dofinansowania;
- rodzajów projektów możliwych do realizacji w ramach poszczególnych akcji KA1 oraz KA2;

- aktualnych kwestii formalnych związanych z uzyskaniem dofinansowania na realizację projektów międzynarodowych w ramach programu ERASMUS+;
- rejestracji w bazie URF (ang. Unique Registration Facility – on-line serwis europejski umożliwiający rejestrację instytucji w systemie Komisji);
- nadania numeru PIC (Participant Identification Code);
- możliwości aplikowania w sektorze Edukacji Szkolnej (SE);
- możliwości aplikowania w sektorze Edukacji Zawodowej (VET);
- narzędzi Europass w realizacji projektów międzynarodowych.

Wszystkie szkolenia, spotkania, konsultacje oraz rady pedagogiczne dotyczące współpracy międzynarodowej w ramach Programu Erasmus+ są bezpłatne.

Zainteresowanych prosimy o kontakt:

Edukacja szkolna:
maria.bednarska@scdn.pl
Edukacja zawodowa:
izabela.krzak@scdn.pl

Izabela Krzak-Borkowska
ŚCDN w Kielcach

Możliwości finansowania projektów edukacyjnych w nowej perspektywie wdrażania środków unijnych 2014–2020

Epoka, w której żyjemy, przynosi problemy i możliwości, które jak nigdy wcześniej wymagają innowacyjnego podejścia

Scott Belsky

W nowej perspektywie finansowej 2014–2020 Polska otrzyma 82,5 mld euro. Około 76,9 mld euro zostanie przeznaczonych na realizację 6 krajowych i 16 regionalnych programów operacyjnych. Daje to ogromne możliwości realizacji wielu innowacyjnych projektów pozytywnie zmieniających edukacyjną rzeczywistość naszych szkół. Z doświadczenia we wdrażaniu projektów edukacyjnych w kończącej się perspektywie wiemy, że wcielenie w życie nawet najlepszych projektów nie jest proste i wymaga zmierzania się z wieloma wyzwaniami. Pojawia się pytanie, jak sprawić, aby projekty w nowej perspektywie finansowej były dobrze przygotowane, przebiegały sprawnie i kończyły się sukcesem.

Powodzenie realizacji projektów uzależnione jest od wielu czynników. W pierwszej fazie myślenia o projekcie edukacyjnym najważniejsza jest szczegółowa **analiza programów operacyjnych, w ramach których będą wdrażane projekty edukacyjne. W latach 2014–2020 największe możliwości finansowania działań edukacyjnych znajdują się w Regionalnych Programach Operacyjnych oraz krajowym Programie Operacyjnym Wiedza Edukacja Rozwój.**

Nowością w porównaniu z perspektywą 2007–2013 jest dwufunduszowe finansowanie Regionalnych Programów Operacyjnych, tj. finansowanie ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i Europejskiego Funduszu Społecznego. Samorządy województw będą również zarządzać większą niż dotąd pulą europejskich pieniędzy. W latach 2007–2013 ok. 25 proc. wszystkich środków było wdrażanych przez samorządy, obecnie będzie to niemal 40 proc. Realizacja takich programów wymaga nieco innego podejścia, lecz tym samym stanowi ciekawe wyzwanie.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Świętokrzyskiego na lata 2014–2020

Na realizację RPOWŚ na lata 2014–2020 przeznaczono 1 364 543 593 euro. Szukając źródeł finansowania projektów edukacyjnych w ramach RPOWŚ, należy zwrócić szczególną uwagę na **Oś priorytetową 8. Rozwój edukacji i aktywne społeczeństwo**. Poniżej zaprezentowano typy przedsięwzięć, jakie będą mogły być realizowane i finansowane w tej osi priorytetowej.

Upowszechnianie i wzrost jakości edukacji przedszkolnej

Przewiduje się realizację następujących działań:

- Tworzenie nowych miejsc przedszkolnych oraz wsparcie istniejących form opieki w zakresie wygenerowania dodatkowych miejsc.
- Wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci, w tym szczególnie dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi (m.in. dzieci z niepełnosprawnościami), poprzez realizację zajęć wspierających, wydłużanie czasu świadczenia usług wychowania przedszkolnego.
- Doposażenie placówek wychowania przedszkolnego w sprzęt i materiały dydaktyczne oraz modernizacja istniejącej infrastruktury do potrzeb i możliwości dzieci w wieku przedszkolnym.

Wsparcie kształcenia ogólnego

Zakłada się realizację działań ukierunkowanych na rozwijanie kompetencji kluczowych uczniów ze szczególnym uwzględnieniem umiejętności matematycznych, komputerowych, języków obcych oraz kreatywności, innowacyjności i pracy zespołowej. Wsparcie wdrażane będzie poprzez:

- Poszerzenie oferty zajęć pozalekcyjnych i pozaszkolnych oraz rozwój bazy dydaktyczno-naukowej szkół i placówek oświatowych.
- Tworzenie warunków do nauczania eksperymentalnego, przykładowo: tworzenie klas o autorskim profilu nauczania, organizacja kółek zainteresowań, laboratoriów dla uczniów, wykorzystanie innowacyjnych scenariuszy zajęć.
- Rozwijanie kompetencji zawodowych nauczycieli oraz pracowników pedagogicznych w zakresie kształcenia umiejętności interpersonalnych i społecznych oraz metod eksperymentu naukowego.
- Wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów (w tym uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi, między innymi dzieci z niepełnosprawnościami) poprzez realizację działań służących indywidualizacji nauczania, rozwijających uzdolnienia, jak i wspierających uczniów mających trudności w nauce.
- Rozwój współpracy szkół i placówek kształcenia ponadpodstawowego z ich otoczeniem społeczno-gospodarczym w celu realizacji programów edukacyjnych (m.in. poprzez realizację staży u pracodawców).
- Realizację programu stypendialnego skierowanego do uczniów zdolnych w zakresie przedmiotów matematyczno-przyrodniczych, ICT oraz języków obcych.

- Rozwój nowoczesnego nauczania na wszystkich progach edukacji kształcenia ogólnego (w tym specjalnego) poprzez rozwijanie kompetencji uczniów i nauczycieli w zakresie stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Rozwój wysokiej jakości szkolnictwa zawodowego

W ramach tego typu przedsięwzięć realizowane będą działania obejmujące:

- **Dostosowywanie kształcenia zawodowego** do wymagań rynku pracy poprzez:

- realizację staży i praktyk zawodowych uczniów u pracodawców,
- rozwój współpracy szkół zawodowych z otoczeniem społeczno-gospodarczym, szczególnie z pracodawcami i przedsiębiorcami,
- **dualny system kształcenia i szkolenia** – teoria plus praktyka,
- realizację kompleksowych programów doradztwa zawodowego,
- opracowanie narzędzi diagnostycznych i materiałów metodycznych wspomagających proces rozpoznawania predyspozycji i zainteresowań zawodowych uczniów,
- **doposażenie szkół i placówek kształcenia zawodowego w nowoczesny sprzęt** i materiały dydaktyczne, umożliwiające realizację podstawy programowej kształcenia w określonych zawodach,
- rozwój **kompetencji kluczowych uczniów** i słuchaczy szkół/placówek kształcenia zawodowego,
- **doskonalenie umiejętności nauczycieli zawodu i instruktorów praktycznej nauki zawodu** we współpracy z uczelniami i z pracodawcami /przedsiębiorcami (np. staże nauczycieli, instruktorów w przedsiębiorstwach).

- Realizację **programu stypendialnego skierowanego do uczniów zdolnych** szkół kształcenia zawodowego, w zakresie przedmiotów zawodowych, ICT oraz języków obcych.

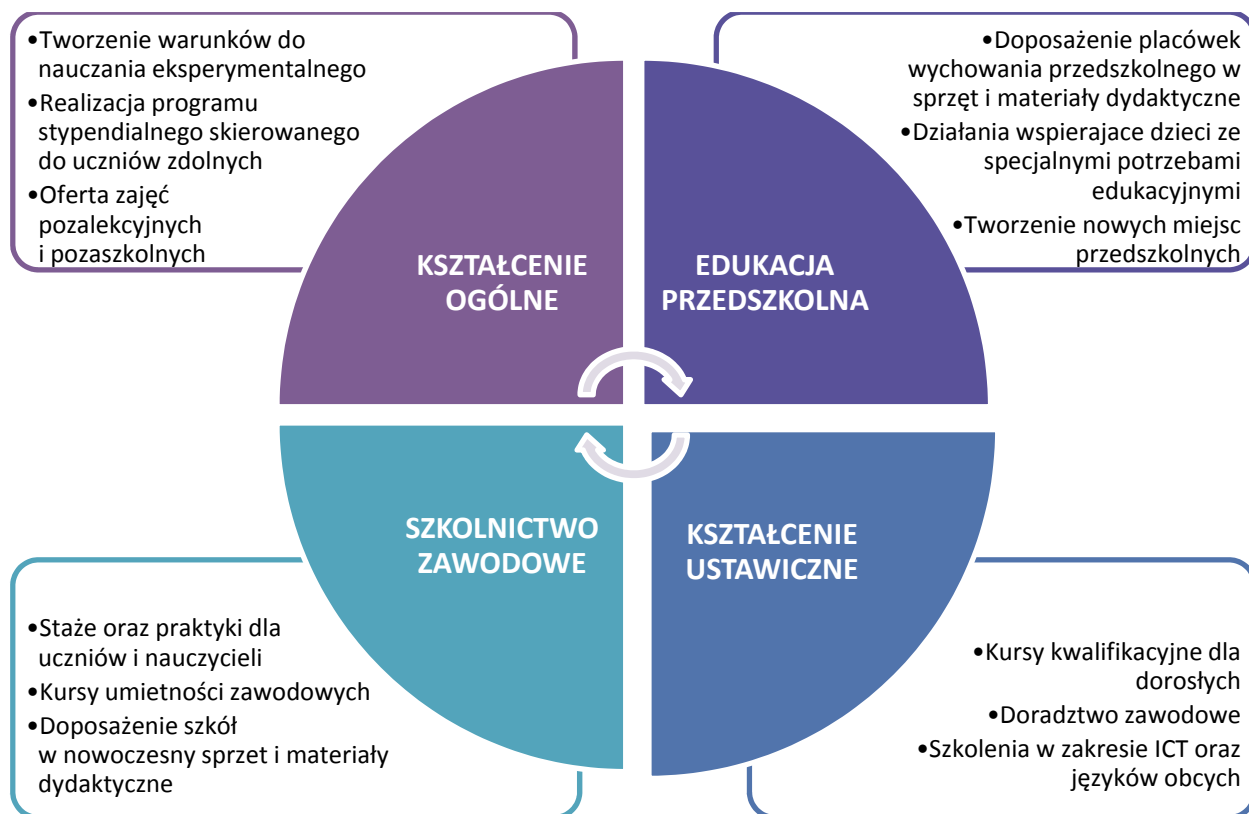
- Wsparcie i tworzenie **centrów kształcenia zawodowego i ustawicznego**.

- **Poradnictwo zawodowe**.

- Realizację **kursów umiejętności zawodowych** oraz kursów/szkoleń, które prowadzą do nabycia konkretnych umiejętności (możliwych do realizacji we współpracy z pracodawcami).

Krajowy Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój

Krajowy Program Operacyjny Wiedza Edukacja Rozwój to kolejny program, w ramach którego będzie możliwość realizacji wielu ciekawych przedsięwzięć edukacyjnych. Na

Główne obszary wsparcia edukacji w nowej perspektywie wdrażania środków unijnych 2014–2020

wdrożenie Programu przeznaczono 4,69 mld euro. Najważniejsze zadania ujęte w tym programie odnoszące się bezpośrednio do **edukacji**:

- Zapewnienie równego dostępu do edukacji o wysokiej jakości, dostosowanej do indywidualnych potrzeb uczniów.
- Lepsze przygotowanie uczniów do przyszłego zatrudnienia.
- Zwiększenie wykorzystania przez szkoły i placówki edukacyjne innowacyjnych metod wspierających proces nauczania.
- Wzmocnienie współpracy szkół z przedsiębiorcami, uczelniami i partnerami społecznymi.
- Wyrównywanie dostępu do uczenia się przez całe życie dla osób dorosłych, w tym osób o niskich kompetencjach.

Opis przedsięwzięć planowanych do realizacji w ramach PO WER

W ramach PO WER będą realizowane następujące typy projektów:

1. **Szkolenie i doradztwo dla nauczycieli i pracowników systemu wspomagania pracy szkoły i organów prowadzących oraz trenerów z zakresu:**
 - a. kompetencji kluczowych uczniów niezbędnych do poruszania się na rynku pracy (ICT, matematyczno-przyrodniczych, języków obcych);
 - b. nauczania eksperymentalnego, właściwych postaw (kreatywności, innowacyjności, pracy zespołowej);
 - c. metod zindywidualizowanego podejścia do ucznia (w tym narzędzi oceny jakości pracy szkoły).
2. **Wsparcie tworzenia sieci szkół ćwiczeń**, w tym:

- d. przygotowanie szkół do prowadzenia doskonalenia zawodowego nauczycieli w ramach szkół ćwiczeń;
- e. przygotowanie programów doskonalenia zawodowego nauczycieli;
- f. szkolenia dla trenerów szkół ćwiczeń z zakresu metod i form pracy dydaktycznej.

3. **Szkolenie i doradztwo dla kadry kierowniczej systemu oświaty** (w tym kadry JST) pod kątem kształtowania umiejętności przywódczych potrzebnych w procesie rozwijania kompetencji kluczowych uczniów niezbędnych do poruszania się na rynku pracy.

4. **Opracowanie i upowszechnienie narzędzi wspierających pomoc psychologiczno-pedagogiczną** na każdym etapie edukacyjnym w zakresie problematyki ucznia o specjalnych potrzebach edukacyjnych i ucznia młodszego.

5. **Szkolenie i doradztwo dla pracowników poradni psychologiczno-pedagogicznych** w zakresie problematyki ucznia o specjalnych potrzebach edukacyjnych i ucznia młodszego.

6. **Tworzenie zestawów narzędzi edukacyjnych**, scenariuszy lekcji i zajęć dla każdego etapu edukacyjnego oraz rewizja treści nauczania pod kątem: rozwijania kompetencji kluczowych uczniów niezbędnych do poruszania się na rynku pracy.

7. **Tworzenie e-podręczników i rozwijanie e-materiałów dydaktycznych** towarzyszących istniejącym e-podręcznikom.

8. **Integracja baz danych systemu oświaty** (Systemu Informacji Oświatowej, Systemu Obsługi Egzaminów Zewnętrznych, Systemu Ewaluacji Oświaty/nadzór pedagogiczny, Edukacyjnej Wartości Dodanej, Porównywal-

nych Wyników Egzaminacyjnych), w tym:

- g. powiązanie baz danych z systemami gromadzenia danych na poziomie szkolnictwa wyższego,
- h. wykorzystanie baz danych do monitorowania losów absolwentów,
- i. zapewnienie dostępu do danych w celu prowadzenia badań i analiz,
- j. wykorzystanie baz do mierzenia efektów (w tym również jakościowych) interwencji EFS.

Kreatywność x organizacja = efekt¹

Zaprezentowane typy przedsięwzięć to tylko niektóre możliwości finansowania projektów edukacyjnych w ramach programów operacyjnych przewidzianych do wdrożenia w nowej perspektywie finansowej 2014–2020. Przed nami czas realizacji wielu kreatywnych i nowatorskich pomysłów. Należy pamiętać, że sukces ich realizacji w dużej mierze zależy od kreatywności i organizacji zespołu projektowego. Często na samym starcie wdrażania projektu zdarzają się problemy wynikające z braku lub niewystarczającej wiedzy na temat dokumentów programowych określających zasady realizacji projektów. Niejednokrotnie znajomość tych dokumentów uzależniona jest od naszej umiejętności bycia zorganizowanym. Można stwierdzić, że zespoły projektowe niezwykle kreatywne, ale mało zorganizowane lub w ogóle niezorganizowane nie osiągną wyznaczonego celu.

Krzysztof Łysak
ŚCDN w Kielcach

¹ Belesky Scott, *Realizacja genialnych pomysłów*, Wydaw. Helion, Gliwice 2011.

Klub Twórczych Dyrektorów w Świętokrzyskim Centrum Doskonalenia Nauczycieli

„...Szanujmy wspomnienia, smakujmy ich treść, nauczymy się je cenić...”

Skaldowie

Już od 10 lat Świętokrzyskie Centrum Doskonalenia Nauczycieli organizuje dla przedstawicieli oświatowej kadry kierowniczej szkolenia w ramach Klubu Twórczych Dyrektorów. Ta innowacyjna forma doskonalenia zawodowego zaproponowana została dyrektorom przedszkoli w 2005 roku, dyrektorom szkół podstawowych w 2008 roku, a dyrektorom gimnazjów w 2011 roku. Szkolenia KTD organizowane są w partnerstwie z wydawnictwami. Duże zaangażowanie w organizację spotkań plenarnych, kameralnych, wizyt studyjnych wniosły: Wydawnictwo Juka i Wydawnictwo MAC Edukacja. Obecnie partnerem Klubu jest Wydawnictwo Nowa Era, które aktywnie wspiera organizację szkoleń oraz kontakty z ekspertami.

Udział w spotkaniach KTD zachęca uczestników do rozwoju zawodowego. Umożliwia aktualizację wiedzy z zakresu nadzoru pedagogicznego, prawa oświatowego, obserwowanie przykładów dobrych praktyk, wymianę doświadczeń, prezentację/promocję swojej placówki. Jest także miejscem integracji kierowniczej kadry oświatowej w sympatycznej, koleżeńskiej atmosferze.

„Przekonanie daje nam pewność, natomiast pewność popycha nas do działania”.

Autor nieznany

Klub Twórczych Dyrektorów organizowany jest cyklicznie, kilka razy w ciągu roku, w formie wykładów, seminariów, warsztatów, wizyt studyjnych, konferencji, podczas spotkań plenarnych i kameralnych. W ciągu 10 lat odbyły się 72 spotkania plenarne i kameralne, w których wzięło udział ponad **2000 uczestników**. Spotkania plenarne i kameralne są współorganizowane przez członków KTD na terenie ich szkół i przedszkoli.

Członkowie Klubu Twórczych Dyrektorów Przedszkoli zaproszeni zostali przez:

Integracyjne Przedszkole Samorządowe nr 27 w Kielcach, Przedszkole Miejskie nr 10 w Starachowicach, Przedszkole Publiczne nr 12 w Ostrowcu Św., Przedszkole Samorządowe nr 3 w Kielcach, Przedszkole Publiczne im. St. Staszica w Zagnańsku, Przedszkole Samorządowe w Zespole Szkolno-Przedszkolnym w Daleszycach, Przedszkole Samorządowe nr 21 w Kielcach, Przedszkole Samorządowe nr 34 w Kielcach, Przedszkole Samorządowe nr 1 w Połańcu, Przedszkole

Samorządowe im J. Pawła II w Suchedniowie, Przedszkole Samorządowe nr 40 w Kielcach.

Członkowie Klubu Twórczych Dyrektorów Szkół Podstawowych odwiedzili: Szkołę Podstawową nr 34 im. Adama Mickiewicza w Kielcach, Szkołę Podstawową im. Kornela Makuszyńskiego w Pacanowie, Szkołę Podstawową im. Stefana Żeromskiego w Cedzynie, Szkołę Podstawową im. Antoniego Wacińskiego w Bodzentynie, Szkołę Podstawową im. Henryka Sienkiewicza w Oblęgorku, Szkołę Podstawową im. Jana Pawła II w Skorzeszycach.

Wartością dodaną każdego szkolenia KTD jest możliwość zwiedzenia placówki, spotkania z przedstawicielami władz samorządowych, wymiany doświadczeń, bliższego poznania się. Organizatorzy dbają również o stworzenie przyjaznej atmosfery, przygotowując niespodzianki w postaci występów artystycznych i drobnych upominków własnoręcznie wykonanych przez wychowanków.

„Podróże są najlepszym bodźcem twórczości”.

K. J. Weber

Oprócz szkoleń stacjonarnych w ramach KTD organizowane są **szkolenia mobilne w formie wizyt studyjnych**. W latach 2005–2014 r. zorganizowanych zostało dziewięć wizyt studyjnych, podczas których uczestnicy (340 osób) w ciągu 23 dni

przemierzali łącznie ok. 6200 km. Organizacji wizyt towarzyszy **idea benchmarkingu** polegająca na poszukiwaniu wzorcowych sposobów postępowania przez uczenie się od innych i wykorzystywaniu ich doświadczenia.

Każda wizyta jest wydarzeniem wyjątkowym, opartym na spójnym, przemyślanym i ciekawym programie łączącym walory edukacyjne z turystycznymi i kulturalnymi. Priorytetem są spotkania z nauczycielami, dyrektorami, a najczęściej stosowaną metodą zdobywania wiedzy jest **spacer edukacyjny**. W trakcie podsumowania wizyty wspólne dyskusje, wymiana doświadczeń przybierają formę „bazaru edukacyjnego”, na którym uczestnicy „kupują” i „sprzedają” sprawdzone pomysły, przykłady dobrych praktyk.

Stałym i lubianym punktem programu jest wizyta w teatrze. Uczestnicy obejrzeli m.in. w Teatrze Wielkim w Łodzi operetkę pt. „Hrabina Marica”, w Teatrze Roma w Warszawie spektakl pt. „Les Misérables”, w Teatrze Polskim w Poznaniu spektakl pt. „Mistrz i Małgorzata”, w Teatrze Rozrywki w Chorzowie musical pt. „Skrzypek na dachu”.

Informacja zwrotna – „prezent” od członków KTD

Aby poznać opinie o szkoleniach organizowanych w ramach KTD, zaproponowano uczestnikom udzielenie informacji zwrotnej przy pomocy niedokończonych zdań:

Rewizyta dyrektorek przedszkoli z Gotha – Kielce, 7–9 października 2009 r. Zasadzenie drzewka przyjaźni w ogrodzie Przedszkola Samorządowego nr 21 w Kielcach

Fot. Barbara Grzegorzcyk

Wizyta studyjna Klubu Twórczych Dyrektorów Szkół Podstawowych – Praga, 6–10 października 2010 r. Pobyt w Szkole Podstawowej w Stepankovicach

Fot. Barbara Grzegorzczak

1. Spotkania (szkolenia) w KTD to...

- kopalnia wiedzy dotyczącej nadzoru pedagogicznego,
- „organizacja” skupiająca ciekawych ludzi,
- grupa wsparcia,
- radość obcowania z koleżankami dyrektorkami „gwiazdami”, „siłaczkami”,
- inne spojrzenie na swoją pracę,
- miejsce spotkań osobowości,
- miejsce przełamywania barier, integracji dyrektorów,
- dzielenie się wiedzą i doświadczeniem, wymiana poglądów,
- wspaniała, bardzo potrzebna forma doskonalenia,
- czas efektywnie wykorzystany.

2. Wizyty studyjne są dla mnie...

- motorem pobudzającym do działania,
- kopalnią wiedzy, pomysłów, które warto adaptować w swojej placówce (z każdej wizyty przywożę mnóstwo nowych pomysłów, rozwiązań, którymi „zarażam” moich pracowników),
- odkrywaniem, doświadczaniem, przeżywaniem,
- uczeniem się w miłym towarzystwie, w sympatycznej atmosferze.

3. W przyszłości chciałabym (chciałbym), aby w KTD...

- był utrzymany dotychczasowy charakter i klimat spotkań (konieczność!),
- organizowane były międzynarodowe spotkania z dyrektorami, nauczycielami (np. pt. „Europejskie spotkania”),
- wizyty studyjne były częściej organizowane,
- była większa częstotliwość spotkań,
- nadal było tak wspaniałe pod względem merytorycznym i integracyjnym.

Efekty szkoleń KTD – transfer wiedzy z wizyt studyjnych

- Klub Twórczych Dyrektorów posiada dużą grupę stałych członków: KTDP – ok. 40 osób, KTDSP – ok. 30 osób.
- Wizyty w „krajnie sukcesu” – dzielenie się swoimi osiągnięciami, sukcesami, pomysłami.
- Powstanie Świętokrzyskiego Oddziału Światowej Organizacji Wychowania Przedszkolnego OMEP z siedzibą w Przedszkolu Publicznym nr 16 w Ostrowcu Świętokrzyskim.
- Rewizyty dyrektorek przedszkoli: z Gothy (październik 2009 r.), z Poznania (kwiecień 2011 r.), nawiązanie współpracy między przedszkolami z Ostrowca Świętokrzyskiego i Poznania.
- Przedszkole Samorządowe im. J. Pawła II w Suchedniowie:

- utworzenie Klubu Twórczych Rodziców (dziadkowie wychowanków równie aktywni – czytają, inscenizują bajki, wiersze), teatr rodziców – wystawianie teatryków, bajek w konwencji Czarne-go Teatru;
- udział w organizacji i czynne uczestnictwo w „Balach bez przemocy”;
- utworzenie Klubu Aktywnych Nauczycieli – nawiązanie współpracy z Przedszkolem Miejskim nr 149 w Łodzi – organizacja szkoleń (Origami, Edukacja przez ruch), wizyta studyjna nauczycielek, uczestnictwo w zjeździe Polskiego Centrum Origami w Warszawie;
- aranżacja dodatkowej przestrzeni edukacyjnej – kąci relaksacyjne, stworzenie w piwnicach pracowni plastycznych, garderoby na stroje, kostiumy, elementy dekoracji.
- Przedszkole Samorządowe w Wodzisławiu – utworzenie Klubu Aktywnych Rodziców – wystawianie teatryków w ogrodzie, widowisk muzycznych z udziałem lokalnych VIP-ów i nauczycielek, organizacja spotkań pokoleń z udziałem babć i dziadków, Koła Gospodyń Wiejskich.
- We wrześniu 2011 r. we wszystkich przedszkolach w Kielcach zainstalowane zostały terminale (elektroniczne urządzenie rejestrujące czas pobytu dziecka w przedszkolu).

Barbara Grzegorzczak
pomysłodawczyni i koordynatorka KTD

SPOTKANIA ŚCDN Z KADRĄ KIEROWNICZĄ OŚWIATY WOJEWÓDZTWA ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

X Ogólnopolskie Forum Dyrektorów „Edukacja – od potencjału kreatywności do efektów innowacyjności” z udziałem przedstawicieli Komisji EDUC przy Komitecie Regionów Unii Europejskiej, 2012 r. Po lewej: Małgorzata Jas, koordynator merytoryczny Forum Dyrektorów

VI Ogólnopolskie Forum Dyrektorów „Marka szkoły, czyli jak prawie robi wielką różnicę”, 2009 r. Udział wzięli: (od lewej) prof. Jan Fazlagić z UE w Poznaniu, Adam Łaszyn – konsultant wizerunku medialnego, Jacek Żakowski – dziennikarz i publicysta

Dyrektorzy świętokrzyskich szkół zawodowych podczas konferencji rozpoczynającej projekt systemowy ŚCDN „Edukacja zawodowa w praktyce”, 2013 r.

Seminarium „Prawo w pracy młodego dyrektora” dla dyrektorów pełniących tę funkcję pierwszy lub drugi rok, 2014 r.

Colin Rose, brytyjski psycholog, gościem VIII Ogólnopolskiego Forum Dyrektorów „Od kredy do tablicy interaktywnej – jak stosować tradycyjne i nowoczesne metody w procesie uczenia”, 2011 r.

Sędzia Anna Maria Wesołowska – gość konferencji „Szkoła – instytucja szybkiego reagowania na problemy i potrzeby dzieci i młodzieży” z uczniami ZSE im. O. Langego w Kielcach, 2011 r.

Minister Edukacji Narodowej Krystyna Szumilas – gość honorowy X Ogólnopolskiego Forum Dyrektorów „Szkoła wobec jakościowych wymagań państwa i oczekiwań jednostek”, 2013 r.

VII Ogólnopolskie Forum Dyrektorów „Dobra edukacja – paszport do życia. Kompetencje kluczowe i talenty w szkole”, 2010. Wystąpienie dr Barbary Wójcik, trenera Polskiego Towarzystwa Psychologicznego

Zdjęcia: Martyna Głębocka